

Original Research

***Xistential Experience of Women with Regard to
Challenges in Attempting Adoption***

Elham Ghafari¹
Mansoureh Zarean²

Abstract

Motherhood, the beautiful sense of affection and having children is the symbol of this emotional necessity. The essential feeling of being a mother to a child in its natural and biological form is not possible in some cases, however, individuals could fulfill this issue to the fullest extent through adopting nonbiological children. Although with high statistics of infertility amongst Iranian households, the belief of being capable of becoming a mother without giving birth to a child and acceptance of a non-biological child is yet unfulfilled. The main issue of this research is examining the challenges of women in the process of adoption. Hence by adopting a qualitative approach and by interviewing 28 women thoroughly who had the experience of having a nonbiological child with analyzing the content of the interviews, challenges of adoption is extracted and underpinned. "Social, Cultural, and Religious Perspective", "Legal, Religious, and familial Structure", and "Selective, Responsible, and Conscious Function" are recognized and represented as the most important challenges in attempts of adopting a nonbiological child. The interior content extracted of these issues is entitled "Individual and Social Perspective arising from Institutionalized Traditional Values and Beliefs

---

¹ PhD Candidate in Studies about Women, Women Rights in Islam Approach, at University of Religions and Sects. elghafari88@gmail.com

² Faculty Member of Al Zahra University (Peace be Upon Her). Department of Science and Development Studies, Women Research Center, Al Zahra University, Tehran, Iran. Corresponding author: m.zarean@alzahra.ac.ir

Submit Date:6/12/2020

Accept Date: 5/5/2021

DOI: 10.22051/JWSPS.2021.34262.2347

towards Stepchildren" which in fact this issue sets the scene for challenges that arise concerning adopting a nonbiological child.

Keywords

Infertility, Motherhood, Adoption

Introduction

When it comes to parenting, it is an indisputable fact that individuals just have an innate instinct to have a child. Maternal instinct is one of the tangible/clear examples of innate instincts that enables a mother to love, protect and nurture her child as no one else can. There is no doubt that marriage is a safe way to form a family, and for most people, the concept of family is formed with the birth of a child (Mirzaei, 2016). Maternal love is a mother's feeling for her child that is given to her with no expectation, (Latafati, 2006). To parents, children are the reason to continue living and cause them to be happy (Arab Khorasani, Ghiasvand, 2017). A significant number of families, nevertheless, are affected by infertility problems and couples are unable to conceive a child after years of waiting for childbearing. Going through difficulties and time-consuming, expensive treatment processes, eventually, they find no way but to adopt. However, this path is not smooth and causes many challenges for families and, as it will be elaborated, for women.

The deterministic biological view considers "motherhood" to be the natural and biological destiny of women. In such an approach, maternal behavior is a function of the maternal instinct that is rooted in human nature and biology (Chodorow, 1976). According to a functional definition, when family functions, such as biological, social, cognitive, and emotional functions, are impaired one after another, its members gradually lose their sense of satisfaction (Chaboki and Zare'an 1397:96). Infertility medically means that a couple is infertile after a year of having unprotected sexual intercourse (Lannfeld et al., 2004: 318; Larsen, 2000: 285). According to the report from the World Health Organization, the universal rate of infertility is 12 to 15 percent. In terms of different definitions of infertility, it has been reported that the prevalence rate of infertility worldwide is up to 20 percent (Akhundi et al. 2019; Dadkhah et al., 1399). This research aims to review the lived experiences of women who have attempted to have a child by adoption and seeks to answer the question "what issues and challenges do women face in the process of adoption?" In this regard, to understand the mental meaning of mothers, which does not fit in the form of quantitative methods, their lived

experience in relation to childbearing has been studied in order to obtain a deep view of the hidden layers of this phenomenon.

Research Method

This study tends to examine the childbearing challenges for women. In this study, data analysis based on the Kilaizi method has gone through seven steps to reach the final goal (Emami et al., 2012). First, the text is carefully reviewed and all the information are carefully read and written to gain a sense and understanding of the mothers' beliefs and experiences in a way that is understandable to the researcher. Then codes with meaning and related expressions are identified. In the next step, a concept is extracted from each phrase. In the fourth stage, the concepts are categorized based on similarity. Codes were assigned to the phrases and sentences of the interviewees. In the fifth step, the results are linked to describe the phenomenon under study and more general categories are obtained. Themes (themes) are then obtained by re-reading the information and categorizing it. At this stage, the researcher tries to find the relationships between the themes and the sentences related to them, as well as the relationship between the themes themselves, and obtain a comprehensive description of the phenomenon. In the last stage, the participants in the study are asked about their opinions on the research findings and the validity of the results are evaluated. Strategies used to validate the results include listening to and reading interviews frequently and using peer feedback. External monitoring has been used as well; That is, part of the data is given to a researcher who has nothing to do with the research and is an outside observer, to determine if he or she has a similar understanding of the data. Consistency in coding between observers and researchers was more than 80%.

The most important questions asked from the interviewees were about the causes of and challenges in the adoption process. While examining the answers of the interviewees, the author came to the fact that what women participating in the study mentioned as their personal experiences in the course of action, can be taken as reasons for the unwillingness of other couples. As a result, their experiences are significantly important to be investigated. Another question in this regard is mothers' concerns after adoption; such thing can also be on the one hand a guide for others to make decisions in the process, and on the other hand, can help policymakers and planners in dealing with such issues.

Findings

Based on the present study and the categories obtained from this research, three main issues have been attained from the codes found in the interviews with 28 adopting women about the challenges of adoption: 1. Attitude toward childbearing (which is the product of society, religion, and culture's approach to childbearing) 2. Structure of childbearing (which is an outcome of law and legal structures, family and the power structures within the family, and religious laws related to adoption and inheritance) 3. The performance of an individual in adoption (which is the result of a conscious, selective and responsible approach to adoption). The theme extracted from the issues obtained in the course of the research is entitled "individual and social attitudes arising from traditional values and beliefs institutionalized around adoption" which may be an important factor, underlying or reinforcing the emergence of abiotic adoption challenges among women.

In other words, according to the findings of this study, beliefs and perceptions of the individual and society at both micro and macro levels, in relation to the category of adoption such as conflict of individual and maternal roles, confrontation of custom and individual need, the duality of tradition and custom, legal gaps and The real needs of adoptive parents lead to a conflict between what is and what should be, and as a result, impose many psycho-behavioural tensions on the path of abnormal adoption to women applying for adoption.

References

- Abbasi Shavazi, M., J., Asgari Khaneghah, A., Razeqi Nasrabad H.B. (2005). Infertility and lived experience of infertile women: A case study in Tehran. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 3 (3), 91 - 113, [Text in Persian].
- Ahn, J., & Choi, W. (2020). What Affects the Happiness of Adopted Children in South Korea? Does the Adoption Matter to Their Happiness?. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1-14. 10.1007/s10560-020-00718-9
- Ali Mohammadi, T., and Jamshidi, N. (2017); Analysis of the Educational Jurisprudence and Challenges of Adoption in Quran and Hadith, *Bi-Quarterly Journal of Educational Teachings in Quran and Hadith*, 4 (6), 21 – 36, [Text in Persian].
- Arab Khorasani, S., Ghiasvand, A. (2019). Maternal experience of separation; Research Foundation, *Social Psychological Studies of Women*, 15,(4), 7 – 38, [Text in Persian].
- Ayatollah, Z. (1996). Introduction of Research "Study of Legal Gaps in Child Rights" *Journal Strategic Studies of Women*, 34 , 205 – 214 [Text in Persian].

- Bifulco, A., Jacobs, C., Bunn, A., Thomas, G. and Irving, K. (2008) The Attachment Style Interview (ASI): a support-based adult assessment tool for adoption and fostering practice. *Adoption and fostering*, 32(3), 33-45.
- Chaboki, A., & Zarean, M. (2018). *An Introduction to the Sociological Theories of the Family (Marriage, Divorce, and Childbearing)*. Tehran: Sociologists Publications: Methodologists Publications [Text in Persian].
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering*. University of California press.
- Dadkhah, N.; Asgari Khaneghah, A.; Baseri, A.; Miraskandari, F. (2020). Rental womb culture in Iranian society in Tehran, *Social Psychological Studies of Women*, 18 (2), 152-111 [Text in Persian].
- Emami Sigaroudi, A., Dehghan Nairi, N., Rahnavard, Z., Nouri Saeed, A. (2012). Qualitative research methodology: Phenomenology, *Comprehensive Nursing and Midwifery*, 22 (68), 63-56 [Text in Persian].
- Har'amli, M. (1987). *Details of Shiite means to study Sharia issues c 20*; Research: Mohammad Reza Al-Husseini Al-Jalali. Qom: Al-Bayt Institute, peace be upon them [Text in Persian].
- Harris, C. (2012). *The experiences of adoptive mothers: an interpretative phenomenological analysis* (Doctoral dissertation, University of East London).
- Hosseini, S. H. (2017). Oveysi Fardavi, Qasim; The Experience of Accepting Adoption as a Social Issue (Study of the Families of Spinal Cord Injured Veterans) *.Journal of Social Studies of Iran*, 12 (2), 4-27 [Text in Persian].
- Karmianuri, R. (1990). Infertility and Psychosocial Aspects. *Reproduction and Infertility Quarterly*, 1(2), 57-68, [Text in Persian].
- Khanjari Aliabadi, A. (2017). A Study of Adoption in Imami Jurisprudence and Subject Law of Iran. *Legal-Legal Quarterly of Qanun Yar*, 1(1), 11- 34 [Text in Persian].
- Latafati, R. (1996). The Manifestation of Maternal Love in French Literature. *Socio-Psychological Studies of Women (Women's Studies)*, 4 (3), 111-123, [Text in Persian].
- Masoumi Gorji, M. (2015). *Adoption and its Impact on Support for At-Risk Children: A Review Study*; 2nd National Congress of Child and Adolescent Psychology, With the support of Shahid Beheshti University, [Text in Persian].
- Mohebbi, S. F. ; Mohammadzadeh, Khalil Ali (2017). "Etiology of infertility" based on a systematic review of scientific-research articles, during the years 1378 to 1392 in Iran, *Journal of Medical Sciences, Islamic Azad University*, 26 (1), 1-15, [Text in Persian].
- Moradi, K. and Jamshidi, S. N.; (2014). *Jurisprudential rulings, legal adoption and its effects on family health*, National Conference on Iranian Family Challenges; With the support of Al-Zahra University, [Text in Persian].
- Nazari Tavakoli, S. & Nazari, S. (2017). Abrogation of the right of the legal guardian to marry the adopted child. *Journal of Studies of Islamic Jurisprudence and Law*, 9 (17), 301-316, (in Persian).

- Radan, F. (2019). Assessing attitudes toward adoption and social factors affecting it; *Bi-Quarterly Journal of Islam and Social Sciences*, 11 (22),99- 120, [Text in Persian].
- Razaghi, R. (1996). *Abstract on Adoption*. Publisher: Publications of the General Department of Public Relations of the Welfare Organization. [Text in Persian].
- Razaghi, R., & Qapanchi, A. (2017). Screening for Adoption Applicants: Characteristics and Challenges). *Journal of Family Studies*, 52 (13), 485- 496, [Text in Persian].
- Rifatajah, M. (1998). *A reflection on the identity of Iranian women*. Publisher: University of Tehran, [Text in Persian].
- Roshan, M. et al.(2014). *Explaining the institution of adoption in Islam and Iran*. Sixth National Congress of Family Pathology [Text in Persian].
- Roshani, S.; Gharavi Naeini, N. and Bastani, S. (2020); Women's Narratives of Barriers to Peace in Marital Life, "Scientific Quarterly of Women and Family Studies", *Women's Research Institute*, 8 (3), 29- 74 [Text in Persian].
- Salehi, A. A.,& Bagheri Motlagh, N. (2016); A Comparative Study of Adoption in the Legal System of Iran and France with an Approach to the Law on the Protection of Unaccompanied Children, approved in 1974. *Bi-Quarterly Journal of Jurisprudence and Family Law*, 21(64), 85-107, [Text in Persian].
- Sanei A.S., & Nikbakht Nasrabady, A.(2005). *Qualitative methodology in medical sciences*. Tehran: Farda Publication. [in Persian]
- Sargolzai, M.R. et al (2001). Sexual psychiatric disorders and depression in infertile women referred to Mashhad Infertility Treatment Center. *Fertility and Infertility Quarterly* , 2 (4), 46-51, [Text in Persian].
- Schweiger, W. and O'Brien, M. (2005). Special needs adoption: an ecological systems approach. *Family Relations*, 54, 512-522.
- Sepehr, H. (1991). Situation and Challenges about Adoption and Care of Children in Alternative Families. *Reproduction and Infertility Quarterly*, 2 (4), 60-6, [Text in Persian].
- Shariati Nasab, S. (2017). *Adoption; Introduction*.Tehran: Shahr-e-Danesh Institute for Legal Studies and Research, [Text in Persian].
- Turco, F., (2021). To be Mother or not? Cultural Models of Motherhood and Their Meaning Effects on Gendered Representations. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s11196-021-09831-z>
- Zargoosh Nasab, A. J., Bagheri, P. (2019). Analysis of Adoption in the Legal System of Islam, England and America. *Journal of Comparative Research of Islamic and Western Law*. 6 (19), 86-59, [Text in Persian].
- Zoulam, A. (1995). Reflection on the concept of challenge; The word challenge in Iranian social and cultural literature. *Zamaneh monthly*, 4 (34), 34-37, [Text in Persian].

مقاله پژوهشی

تجربه زیسته زنان از چالش‌های اقدام به فرزندپذیری

الهام غفاری^۱منصوره زارعان^۲

چکیده

مادری، حس زیبایی عاطفه‌ورزی و فرزنددی، نماد این نیاز عاطفی است. احساس طبیعی مادری و فرزنددی در برخی موارد به صورت طبیعی و زیستی خود، امکان‌پذیر نیست؛ لیکن افراد می‌توانند آن را با پذیرش فرزند غیرزیستی، به صورتی کامل و مانا، تجربه نمایند. با وجود میزان بالای ناباروری در میان خانواده‌های ایرانی باور به قابلیت مادری بدون زایمان و پذیرش فرزند غیرزیستی، همچنان ناتمام مانده است. مسئله پژوهش حاضر بررسی مشکلات بانوان در مسیر فرزندپذیری است. در این راستا با استفاده از رویکرد کیفی و از طریق مصاحبه عمیق با ۲۸ نفر از بانوان دارای فرزند غیرزیستی و تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، مشکلات فرزندپذیری در سه مقوله اصلی استخراج شد. «نگرش اجتماعی، فرهنگی و مذهبی»، «ساختار قانونی، مذهبی و خانوادگی» و «عملکرد انتخاب‌مدار، آگاهانه و مسئولانه» به عنوان مهم‌ترین مشکلات اقدام به فرزندپذیری غیرزیستی شناسایی گردید. درنمایه‌ی استخراج شده از مقولات نیز تحت عنوان «نگرش‌های فردی و اجتماعی ناشی از ارزش‌ها و باورهای سنتی نهادینه شده نسبت به فرزندخوانده» بوده که زمینه‌ساز بروز مشکلات فرزندپذیری غیرزیستی است.

واژگان کلیدی

ناباروری؛ مادری؛ فرزندخواندگی

^۱ دانشجوی دکتری رشته مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام، دانشگاه ادیان و مذاهب

elghafari88@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول، عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا (س)، m.zarean@alzahra.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۱۵

مقدمه و بیان مسئله

خانواده، محبوب‌ترین بنیان اجتماعی در پیشگاه خداوند است (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۲۰، ۱۴، ح ۲۴۹۰۱) و از اهداف مهم آن، فرزندآوری است که در هویت‌بخشی به مفهوم خانواده، نقش اساسی دارد (آیت‌اللهی، ۱۳۸۵). فرزندداری و نگهداری فرزند، یک نیاز غریزی بوده و به‌طور طبیعی، زوجین پس از ازدواج، تمایل به فرزندآوری دارند؛ در واقع برای اکثر افراد، مفهوم خانواده با تولد فرزند شکل می‌گیرد (میرزایی، ۱۳۹۵). به همین منوال عشق مادری امری غریزی است. عشق مادری احساس مادر به فرزند است که بدون هیچ چشم‌داشتی نثار او می‌شود (لطافتی، ۱۳۸۵) فرزندان دلیل ادامه زندگی و شادی‌بخش زندگی هستند (عرب خراسانی، غیاثوند، ۱۳۹۶). در این بین بخش زیادی از خانواده‌ها، با پدیده‌ی ناباروری مواجه بوده و پس از سال‌ها انتظار برای فرزندآوری، و طی نمودن پروسه سخت، زمان‌بر و پرهزینه‌ی درمان، گام در مسیر فرزندپذیری می‌گذارند. لیکن این مسیر نیز هموار نبوده و مشکلات فراوانی برای خانواده‌ها و چنان‌که خواهیم گفت، برای زنان ایجاد کرده است.

دیدگاه تعیینی بیولوژیکی، «مادربودن» را سرنوشت طبیعی و بیولوژیکی زنان می‌داند. در چنین رویکردی، رفتار مادری کارکرد غریزه‌ی مادری است که در طبیعت و بیولوژی انسانی ریشه دارد (چودروف، ۱۹۷۶). بنابراین اگر خانواده با ازدواج شکل بگیرد ولی به دلیل ناباروری، فرزندی از این ازدواج حاصل نیاید، در واقع یکی از کارکردهای خود را از دست داده است. بنا به یکی از تعاریف کارکردی، وقتی کارکردهای خانواده، از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب می‌بینند، اعضای آن به تدریج احساس رضایت‌مندی خود را از دست می‌دهند (چابکی و زارعان، ۱۳۹۷). براساس گزارش سازمان بهداشت جهانی ناباروری از نظر پزشکی عبارت از بارور نشدن یک زوج پس از یک سال تماس جنسی منظم بدون استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری است (لانفولد و دیگران، ۲۰۰۴؛ لارسن، ۲۰۰۰) این سازمان شیوع ناباروری را در کل دنیا ۱۲ تا ۱۵ درصد گزارش کرده است. البته به خاطر وجود تعاریف مختلف از ناباروری، آمارها در مورد برآورد ناباروری متفاوت است.

به‌همین ترتیب آمار ناباروری ایران، در مطالعات مختلف، از ۲ تا ۲۰ درصد گزارش شده است (دادخواه و همکاران، ۱۳۹۹).

زنان و مردان به‌طور یکسان با این مشکل روبرو هستند و ۴۰ درصد ناباروری‌ها مربوط به مردان، ۴۰ درصد مربوط به زنان (مجبی و محمدزاده، ۱۳۹۵) و مابقی به عوامل دیگر مرتبط است. اما فرزندآوری، به‌ویژه در فرهنگ‌ها و جوامع سنتی همچون ایران، در هویت بخشی زنانه جایگاه برجسته‌تری نسبت به مردان دارد، زنان ایرانی، مهم‌ترین رسالت، هویت و نقش خود را در نقش مادری می‌یابند (رفعت‌جاه، ۱۳۸۷). تورکو (۲۰۲۱) مادری را از جمله موضوعات تاریخی می‌داند که بیش از هر موضوع دیگری در مرکز نمایش رسانه‌ای زنان / زنانگی بوده و بر اساس سنخ‌شناسی بدن‌های افراد توسط مارسیانی^۱، شاید بتوانیم بگوییم "بدن زن به عنوان ظرف یا وسیله عبور به سمت شرایط مادر شدن است، بنابراین مادری، هدف نهایی وجود زن است و به‌طور طبیعی به بدن زن مربوط می‌شود".

بدیهی است در این شرایط که مادری و فرزندآوری، معرف هویت زنانه بوده و پایگاه قدرت زن را درون خانواده و جامعه افزایش می‌دهد، بار منفی حاصل از نداشتن فرزند و ناباروری، بیشتر سمت و سوی زنانه می‌یابد. محققان در بررسی تفاوت‌های میان زنان و مردان نابارور دریافته‌اند که نقش‌های جنسیتی و هویت جنسی در شکل‌دهی به تجربه‌های ناباروری، سهم بسیاری دارد، چنان‌که مردان وقتی خود علت ناباروری هستند، پریشان و افسرده می‌شوند ولی زنان زمانی که خودشان علت ناباروری هستند، همان قدر پریشان و افسرده می‌شوند که در زمان ناباروری همسرانشان، دچار افسردگی می‌شوند (کریمی نوری، ۱۳۹۷).

زوجین نابارور بنا به شرایط و امکانات، راه‌های متفاوتی برای فرزندپذیری برمی‌گزینند. برخی به صورت پنهانی و با تظاهر به بارداری، با هماهنگی قبلی، نوزادی را از خانواده‌ای دیگر به فرزندی می‌گیرند. این کار یا به‌صورت "رحم اجاره‌ای" و یا به‌صورت "عقد ازدواج موقت" با نیت فرزندآوری و یا با "هماهنگی با زوج دیگر" (که اغلب از میان خانواده‌های مستضعف و

¹ Turco

² Marsciani

نیازمند مالی اند) انجام می‌شود و زوج دوم اقدام به بارداری می‌کنند و این دوران را تحت سرپرستی مالی زوج نابارور قرار می‌گیرند. بدیهی است طبق قانون ثبت احوال ایران، این نوع فرزندآوری، قانونی نیست. فارغ از دلایل، زمینه‌ها و آثار و عواقب آشکار و پنهان مثبت و منفی این نوع اقدام‌ها در جامعه به ویژه برای مادران زیستی این فرزندان، خود مطالعات جدی و هدفمند دیگری را در حوزه مطالعات زنان می‌طلبد، در هر سه حالت، پذیرفته شدن فرزند غیرزیستی، به عنوان فرزند زیستی زوجین را شاید بتوان اثر فشار اجتماعی ناشی از نیاز به فرزندآوری زیستی دانست که خود به مطالعات تحقیقاتی و پژوهش‌های مجزا نیاز دارد.

اما برخی از زوجین، پس از سال‌ها انتظار و تلاش برای شنیدن صدای کودک در منزل خود، قدم به مسیر فرزندپذیری از نوع غیرزیستی، از مجرای قانونی و از طریق بهزیستی گذارده و نوزاد و یا کودکی که شرایط واسپاری به خانواده‌ها را داشته باشد، به ایشان معرفی شده و پس از طی فرایند قانونی خاص، کودک وارد خانواده شده و نام طفل به عنوان فرزند قانونی، در شناسنامه سرپرست‌ها ثبت می‌شود. هدف از این پژوهش، بازخوانی تجربیات زیسته بانوانی است که از این طریق اقدام به فرزندآوری نموده‌اند و در صدد پاسخگویی به این سوالات است که بانوان در فرایند اقدام به فرزندپذیری با چه مسائلی و مشکلاتی روبرو هستند؟ در این راستا به جهت پی بردن به معنای ذهنی مادران که در قالب روش‌های کمی نمی‌گنجد به تجربه زیسته آنان در رابطه با فرزندپذیری پرداخته شده است تا نگرشی عمیق از لایه‌های پنهان این پدیده به دست آید.

امید است که پاسخ به این سوال، تبیین‌کننده برخی علل اقبال کم و دیر هنگام زوجین نابارور ایرانی به پذیرش فرزند غیرزیستی از مراکز بهزیستی باشد. در فرهنگ‌های مختلف جهان، خانواده‌های فاقد فرزند و یا خواهان پرورش فرزندان بیشتر، اقدام به پذیرش فرزند از خانواده‌های دیگر و یا از بین کودکان بی‌سرپرست می‌نمایند. پذیرش فرزند نقش مثبتی در دادن سرپرستی صالح به کودکان بازی نموده و به تقویت روند موسسه زدائی و ایجاد شرایط پرورش کودکان در دامن خانواده کمک کرده است (سپهر، ۱۳۸۰) تا به احیای کارکردهای خانواده بپردازد (سازمان بهزیستی کشور، ۱۳۸۸) و به مقابله مناسب‌تر کودک پذیرش شده با آسیب‌پذیری

خود در بستر خانواده، کمک نماید (استینیترا^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). از این رو در یک‌سو خانواده‌های مشتاق فرزند و از دیگر سو، کودکان بی‌بدرسرپرست در آرزوی خانواده و آغوشی گرم و صمیمی وجود دارند که برای ارتباط صحیح، مناسب، به‌هنگام و متناسب میان آنان، برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دقیق، نیازمند شناسایی مسائل و موانع مسیر فرزندپذیری اند.

حساسیت نظری و چارچوب مفهومی

نظریات مختلفی در حوزه جامعه‌شناسی خانواده و روانشناسی شخصیت به موضوع فرزندآوری پرداخته است لیکن در زمینه فرزندپذیری غیرزیستی، نظریه‌های چندانی مطرح نیست. در این پژوهش سعی شده است از نظریه سیستمی خانواده، نظریه کارکردگرایی ساختاری، نظریه دلبستگی و نظریه انطباق‌پذیری برای آشنایی با فضای مفهومی استفاده شود.

از نظر بیورز (۱۹۸۵) رابطه موفق دارای سه عنصر است: توانایی انطباق‌پذیری کافی برای سازگاری با تغییر شرایط یا مشکلات، توانایی ارتباط مؤثر و توانایی همدلی با وضعیت عاطفی یکدیگر. این دیدگاه به نظریه انطباق‌پذیری خانواده معروف است (کرو^۱ و همکاران، ۱۳۸۴)، بر این اساس، شاید بتوان گفت یکی از مهم‌ترین زمینه‌های کاهش احساس کامیابی و موفقیت درون خانواده‌ها، نبود تاب‌آوری در مقابل تعارضات و ناهمگونی‌های مسیر زندگی است. ناباروری و نداشتن فرزند، می‌تواند یکی از دلایل ایجاد ناکامی درون یک خانواده باشد که با ایجاد افزایش زمینه‌های همراهی و تاب‌آوری میان زوجین و انتخاب گزینه‌های جایگزین همچون پذیرش فرزند غیرزیستی و در عین حال، تسهیل مسیرهای فرزندپذیری، می‌توان کمک شایانی به این مهم نمود.

نظریه دلبستگی از نظریات معروف در روابط فرزند و مادر است. در این زمینه شوایگر و اوبرین معتقدند که دلبستگی در خانواده‌هایی که دارای فرزندخوانده هستند اهمیت بالایی دارد

¹ Stinitier

و باید آن را به عنوان چارچوبی قدرتمند قلمداد کرد (هریس، ۲۰۱۲). بیفولکو^۱، جاکوبز^۲، بون^۳، توماس^۴ و اروینگ^۵ نیز با توسعه نظریات دلبستگی^۶ بالبی^۷ در بین خانواده‌های دارای فرزندخوانده معتقدند این نظریه یک ساختار و منطق بالقوه برای انتخاب والدخوانده و ارزیابی نیازهای احتمالی در راستای حمایت فرزندان فراهم می‌کند (هریس، ۲۰۱۲). تحقیقاتی نظیر پژوهش حاضر، با بررسی مشکلات مسیر فرزندخواندگی، می‌تواند کمک شایانی به شناخت نیازهای والدخوانده نموده و برای فرایند فرزندخواندگی در خانواده‌های ایرانی ثمربخش باشد. همان‌گونه که چی‌بوکاس و لایت^۸ اشاره کرده‌اند در اجزای خانواده درجاتی از وابستگی عاطفی و ابزاری وجود دارد که ناشی از طبیعت روابط خانوادگی است. از این رو با تغییر در یک عضو، سایر اعضا تحت تأثیر قرار می‌گیرند. این سیستم در معرض ورودی‌ها و خروجی‌هایی قرار دارد که ممکن است به شکل اطلاعات از بیرون یا به شکل نظارت اعضا بر کارکرد خانواده از درون خانواده، باشد (چی‌بوکاس، لایت، ۲۰۰۵). به اعتقاد جان برادشاو^۹ که با نگرش سیستمی به خانواده می‌نگرد، الگوی سیستمی خانواده نشان می‌دهد که چگونه هر شخص در زندگی، نقشی را در مجموعه نظام بازی می‌کند (براد شاو، ۱۳۸۶). از این منظر تا زمانی که اجزا با هم به گونه‌ای هماهنگ عمل کنند، این سیستم به خوبی به کار خود ادامه می‌دهد و هنگامی که بنا به دلایلی ساختار سلسله مراتب، یا قوانین یا عشق و عاطفه و مواردی از این قبیل دگرگون شود، دچار اختلال می‌شود (چابکی و زارعان، ۱۳۹۷) بررسی مشکلات فرزندپذیری در میان بانوان می‌تواند اثرات سیستم‌های خانواده همچون جایگاه مرد در

---

¹ Bifulco

² Jacobs

³ Bunn

⁴ Thomas

⁵ Irving

⁶ Attachment theory

⁷ John Bowlby

⁸ Chibucos & Leite

⁹ Bradshaw

خانواده و یا دخالت والدین و یا فشارهای اجتماعی همچون نگرش جامعه به فرزندخواندگی و یا نوع و سنخ قوانین فرزندخواندگی، بر تصمیم‌گیری برای فرزندپذیری را تبیین نماید. بررسی مطالعات پیشین، بیانگر این واقعیت است که علی‌رغم پیشینه طولانی فرزندپذیری در ایران، این واقعیت از نظر علمی مورد کند و کاو جدی قرار نگرفته است؛ بنابراین منابع محدودی از این منظر در دسترس است؛ در عین حال در ارتباط با موضوع فرزندخواندگی، مطالعاتی صورت گرفته است از جمله:

سپهر و همکاران (۱۳۸۰) در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت و چالش‌های موجود در رابطه با پذیرش و مراقبت از کودکان در خانواده‌های جایگزین» به مشکلات موجود برای فرزندپذیری در ایران یعنی نبود اطلاع‌رسانی به موقع و کافی به خانواده‌های نابارور و مشکلات روان‌شناختی خانواده‌های جایگزین پرداخته‌اند و معتقدند با حضور و نظارت بیشتر دولت، ارتقای استانداردهای خدماتی، همکاری نزدیک واحدهای درمان ناباروری و مراکز پذیرش فرزند، توسعه‌ی خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌ها قبل و بعد از تحویل فرزند از اقدامات ضروری است. علی‌اکبری و توکلی (۱۳۸۸) در تحقیق خود با عنوان «بررسی تجارب روانی خانواده‌های دارای فرزندخوانده» نشان داده‌اند که فرزندخواندگی علاوه بر فوایدی که برای فرزندخوانده دارد، برای استحکام بخشی به نهاد خانواده و ایجاد فضای روانی مثبت میان زوجین نیز منفعت بخش است. فدوی (۱۳۹۰) در بررسی خود با عنوان «تعارض قوانین در فرزندخواندگی» خلأها و تعارضات قانونی در این زمینه را مورد بررسی قرار داده است. همچنین ذوقی فیاض (۱۳۹۱) در مطالعه خود با عنوان «اثر بخشی آموزش مهارت‌های فرزندخواندگی بر تغییر سبک زندگی زوجین متقاضی» نشان داده است آموزش مهارت‌های فرزندخواندگی می‌تواند موجب کاهش میزان تنیدگی زوجین متقاضی فرزند گردد و باعث شود که این افراد در مقابله با تنیدگی، بیشتر از سبک‌های مقابله‌ی مسئله‌مدار استفاده کنند. در پژوهش دیگر، با عنوان «تجربه پذیرش فرزندخواندگی به مثابه مسئله اجتماعی (مطالعه خانواده‌جانبازان قطع نخاعی)» حسینی و اویسی (۱۳۹۶) مطالعه‌ای کیفی بر روی خانواده‌های جانباز قطع نخاع اصفهان انجام داده‌اند و به بررسی

مسائل و مشکلات آنان پرداخته‌اند. اون^۱ و چوی^۲ (۲۰۲۰) هدف مهم از فرزندپذیری را مهیا کردن زندگی شادابی برای کودکان در یک خانواده استوار می‌دانند. تحقیقات آنان نشان می‌دهد که روابط فرزندخوانده‌ها با خانواده، دوستان و معلمان برای خوشبختی از خود فرزندخواندگی مهم‌تر است. از دیگر نمونه مطالعات خارجی می‌توان به تحقیق سی. هریس^۳ (۲۰۱۲) با عنوان «تحلیلی پدیدارشناسانه از تجربه مادران فرزندپذیر» اشاره نمود که محقق با بررسی تجربیات ۹ مادر فرزندپذیر در انگلستان، به بررسی تجربیات روانی این مادران در زمینه تغییرات عمیق هویتی، انتظارات و آثار فرزندخواندگی بر زندگی‌شان می‌پردازد. رویکرد محقق در این مورد، بیشتر جنبه روان‌شناختی قضیه بوده است. سبالو^۴، لانسفورد^۵، ابی^۶ و استوارت^۷ (۲۰۰۴) در مقاله خود معتقدند تحقیقات بیشتر بر روی پدران و مادران بیولوژیک متمرکز است و پدران و مادران فرزندخوانده نادیده گرفته شده‌اند. فلن هوفر^۸ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله خود با عنوان «تولد ناشناس: دانش بیوگرافی و مقابله دوگانه با مادرخوانده و پدرخوانده» بر فرایند فرزندپذیری ناشناس تاکید کرده و بیان نموده‌اند ضمن رعایت حقوق مادر زیستی در ناشناس ماندن، به دلیل اهمیت شجره وراثتی کودک در فرایند سلامت آتی وی، ضروری است پرونده‌ی سلامت زیستی‌اش توسط پزشک بیمارستان، تکمیل و به والدین فرزندخوانده تحویل گردد، همچنین این تحقیق ادعان می‌دارد اغلب تحقیقات فرزندخواندگی بر اثرات فرزندخواندگی بر مادرخوانده‌ها تکیه کرده و پدرخوانده‌ها را اغلب نادیده گرفته‌اند.

پژوهش‌های گذشته با تاکید بر یکی از ابعاد همچون بُعد حقوقی و یا روان‌شناختی بوده است و فرایند فرزندپذیری مورد بررسی واقع نشده است و یا خانواده را مد نظر داشته نه

---

¹ Ahn

² Choi

³ C.Harris

⁴ Ceballo

⁵ Lansford

⁶ Abbey

⁷ Stewart

⁸ Anna Felnhofer

رویکرد زنان را. در پژوهش حاضر با بررسی تجربیات بانوان فرزندپذیر، به دنبال تجربه زیسته زنان و مشکلات واقعی و پنهان آنان در فرزندپذیری از زوایای گوناگون هستیم.

روش پژوهش

روش پژوهش پدیدارشناسانه به دنبال توصیف پدیده‌ای است که در آگاهی ما ظاهر می‌شود. یعنی توصیفی نه بر اساس ذهنیت عقل‌گرایانه‌ی صرف و نه بر اساس محسوسات علوم تجربی. بلکه توصیفی که از طریق معنابخشی ارادی پدیدارها در آگاهی و فهم ما اکتساب خواهد شد. این آگاهی و فهم به صورت بلافصل و از طریق تقلیل پدیدارشناسی و نیز از طریق دریافت جوهره و ماهیت پدیدارها انجام‌پذیر است. به این ترتیب پدیدارشناسی در توصیف، نه بر عینیت محسوس پدیده و نه بر ذهنیت صرف محقق که بر عینیت آگاهی دریافت شده از طریق ماهیت پدیده توسط محقق اتکا می‌کند و به این طریق راه‌حلی عملی در جدال مستمر عینیت و ذهنیت می‌گشاید (ابراهیمی، ۱۳۶۸).

در مطالعه پدیدارشناسی منبع اصلی داده‌ها، گفتگوهای عمیق محقق و شرکت‌کنندگان به عنوان همکاران است. محقق به شرکت‌کننده کمک می‌کند تا تجربیات زنده‌اش را بدون هدایت محقق به زبان آورد. پژوهشگر از طریق گفتگوهای عمیق تلاش می‌کند به دنیای شرکت‌کنندگان وارد شود تا به تجربیات زنده آن‌ها دسترسی کامل پیدا کند. محقق پدیدارشناس فقط اطلاعات را از شرکت‌کنندگان جمع‌آوری نمی‌کند، بلکه سعی می‌کند تا پدیده را به همان صورت از طریق مشاهده، مشارکت و تفکر درون‌نگر تجربه کند.

شرکت‌کنندگان با روش نمونه‌گیری هدفمند و به شیوه گلوله برفی انتخاب شدند و نمونه‌گیری تا زمان اشباع داده‌ها و به دست نیاموردن داده‌های جدید ادامه یافت. در هنگام مصاحبه، پژوهشگر مجدداً پس از بیان اهداف مطالعه، سعی در جلب اطمینان و اعتماد شرکت‌کنندگان نمود و به آنان در مورد محرمانه بودن مصاحبه‌ها و آزاد بودن جهت خروج از مطالعه در صورت تمایل نداشتن به ادامه کار اطمینان داد. همچنین از شرکت‌کنندگان رضایت‌نامه کتبی و اجازه برای استفاده از ضبط صوت گرفته شد. در این مطالعه، برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه

عمیق و همراه با گمانه زنی کلامی و غیرکلامی استفاده شد. هر مصاحبه حدود ۶۰ تا ۹۰ دقیقه طول کشید و تمام مصاحبه‌ها بر روی فایل صوتی ضبط و سپس به دقت شنیده و بر روی کاغذ پیاده شد تا در تحلیل‌های هم‌زمان با تحقیق و یا بعد از مصاحبه مورد استفاده قرار گیرند. صانعی و همکار (۱۳۸۳) معتقدند که بهترین روش ثبت مصاحبه‌ها، استفاده از ضبط صوت است زیرا ضبط صدای مصاحبه شونده‌ها، عیناً حاوی الفاظ بیان شده و همچنین سؤالات مطرح شده است، بنابراین پژوهشگران دچار خطا نمی‌شوند و مباحث مهم مطرح شده در گفتگو را فراموش نمی‌کنند. مصاحبه‌کننده با این روش قادر است با طرف صحبت خود تماس چشمی داشته باشد و به آنچه که او می‌گوید به دقت توجه کند

در این مطالعه سعی شد تا لحن مصاحبه‌ها به صورت یک گفتمان حفظ شود و در عین همدلی، حتی الامکان از ارائه نظر خودداری شود. هر مصاحبه با این سؤال ختم شد «آیا فکر می‌کنید سؤالی بوده که مطرح نشده؟» در پایان مصاحبه از بانوان اجازه گرفته شد که در صورت نیاز به مصاحبه و یا داشتن سؤال، مجدداً با آن‌ها تماس گرفته شود.

تمام مصاحبه‌ها را یکی از محققان به منزله یک مادر فرزندپذیر انجام داده‌است که همین امر منجر به ایجاد اعتماد و همراهی بیشتر بانوان به بیان تجربیات خود بوده است. برای این منظور ابتدا ارتباط موثر و هماهنگ با ایشان برقرار و پس از تبیین اهداف و ارکان پژوهش، سوال‌های ابتدایی برای هر فرد به صورت جداگانه ارسال و فرصتی برای تحلیل به ایشان داده می‌شد و سپس در یک اقدام هماهنگ، برای ضبط صدای کنشگران، وقت مشخص و با ایشان مصاحبه کامل صورت می‌گرفت. گاهی هدایت مصاحبه در همان زمان و گاه برخی پاسخ‌ها که دارای ابهام بود، مجدداً به ایشان بازگردانده شده و یا سوال به صورت دیگری پرسیده شده و پاسخ‌ها ضبط گردیده است.

در این مطالعه تحلیل داده‌ها بر اساس روش کلایزی تا رسیدن به هدف نهایی هفت گام (امامی و همکاران، ۱۳۹۱) را طی کرده است. ابتدا متن به دقت بررسی و تمام اطلاعات به دقت خوانده و کلمه به کلمه نوشته شد تا احساس و درک از عقاید و تجربیات مادران به دست آید؛ به گونه‌ای که قابل فهم برای محقق باشد، سپس کدهای با معنی و تعابیر مرتبط مشخص شد.

در مرحله بعد سعی شد از هر عبارت یک مفهوم استخراج شود. در مرحله چهارم مفاهیم بر اساس مشابهت دسته‌بندی شد و کدهایی به عبارات و جمله‌های مصاحبه‌شوندگان اختصاص داده شد. در مرحله پنجم نتایج برای توصیف از پدیده مورد مطالعه پیوند زده شد و دسته‌های کلی‌تری به دست آمد. سپس با خواندن مجدد اطلاعات و دسته‌بندی آن‌ها، تم‌ها (درون مایه‌ها) به دست آمد. در این مرحله پژوهشگر سعی می‌کرد روابط بین تم‌ها و جملات مربوط به آن‌ها و همچنین ارتباط بین تم‌ها را بیابد و توصیف جامعی از پدیده به دست آورد. در آخرین مرحله با مراجعه به شرکت‌کنندگان در مطالعه، از آنان در مورد یافته‌های پژوهش سؤال و عقیده آنان پرسیده شد و میزان اعتبار نتایج ارزیابی شد. راهکارهایی که برای اعتباربخشی به نتایج استفاده شد شامل شنیدن و خواندن مکرر مصاحبه‌ها و استفاده از نظرات همکاران بود. همچنین از نظرات خارجی استفاده شد، یعنی برای آنکه مشخص شود محقق دیگری نیز درک مشابهی از داده‌ها دارد یا خیر بخشی از داده‌ها به پژوهشگر دیگری داده شد که ارتباطی با پژوهش نداشت و به منزله یک ناظر خارجی بود. هماهنگی در کدگذاری بین ناظر و محققان بیش از ۸۰ درصد بود.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت مورد مطالعه

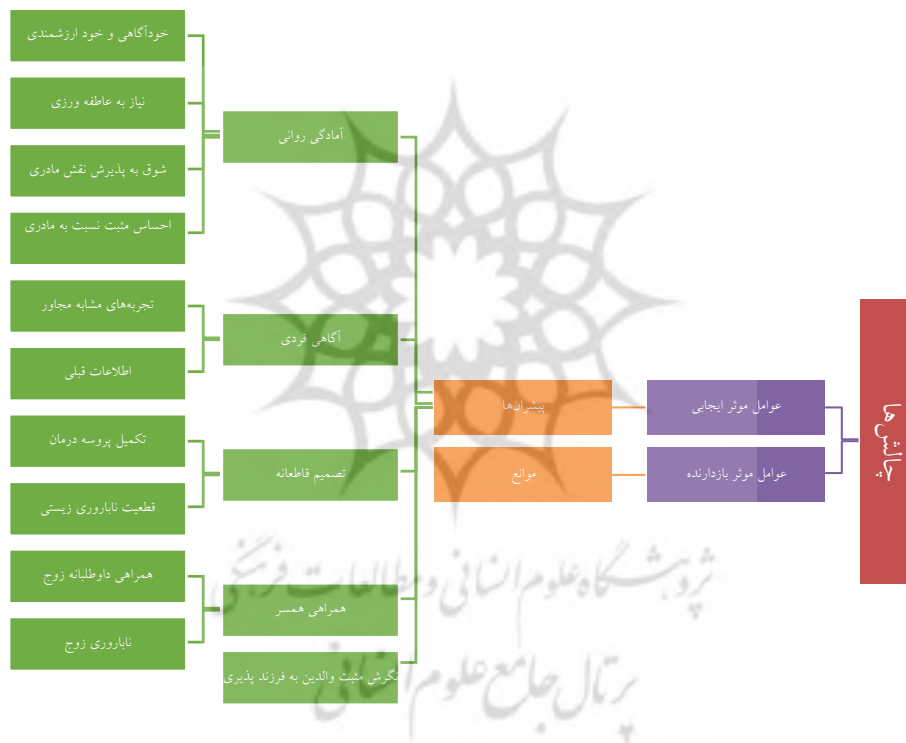
شماره	نام	سن	مدت تأهل	تحصیلات	شغل
۱	پریا	۳۱	۱۰ سال	کارشناسی	طراحی دوخت
۲	الهه	۳۳	۸ سال	دیپلم	خانه‌دار
۳	سارا	۴۰	۱۸ سال	کارشناسی ارشد	کارمند بیمه
۴	فریده	۳۵	۱۳ سال	دیپلم	خانه‌دار
۵	فهیمة	۳۵	۱۳ سال	دیپلم	کار آزاد
۶	سمیرا	۳۴	۱۰ سال	کارشناسی ارشد	خانه‌دار
۷	سحر	۳۸	۱۱ سال	کارشناسی	طراحی و دوخت
۸	زهرا	۳۵	۱۰ سال	فوق دیپلم	خانه‌دار
۹	شهره	۴۰	۱۷ سال	کارشناسی	کارمند دادگستری
۱۰	معصومه	۳۳	۱۴ سال	دیپلم	خانه‌دار

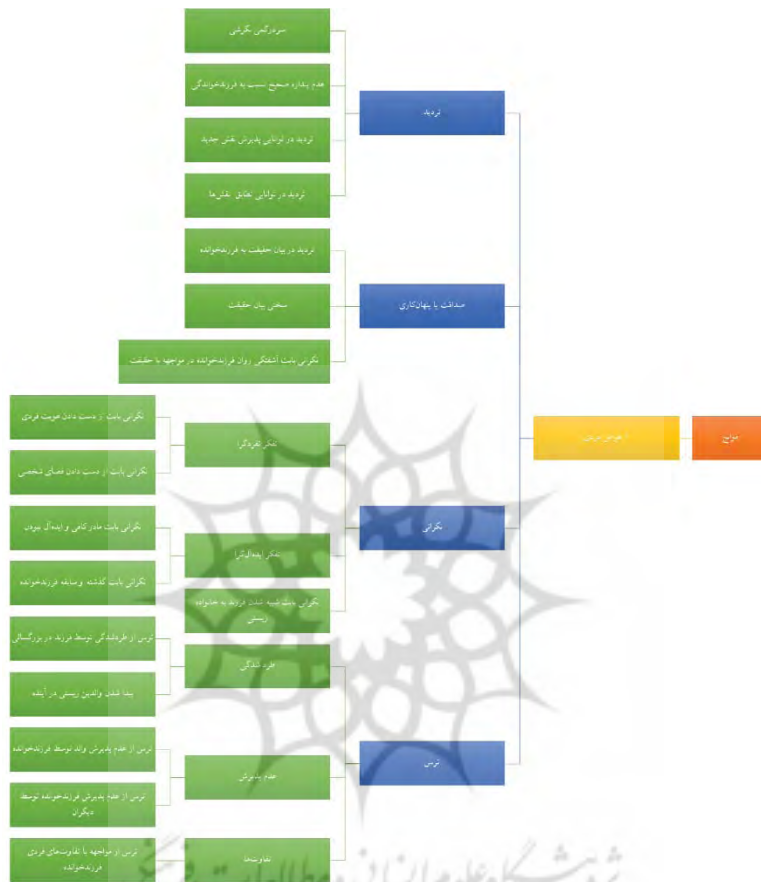
۱۱	مهتاب	۳۵	۱۸ سال	کارشناس ارشد	آزاد
۱۲	پروانه	۳۵	۹ سال	کارشناسی	خانه‌دار
۱۳	مریم	۳۷	۱۳ سال	کارشناسی	لیدر تور
۱۴	فروز	۳۸	۱۵ سال	کارشناسی	معلم
۱۵	پریسا	۳۳	۹ سال	دیپلم	خیاط
۱۶	زهرا	۴۲	۲۲ سال	کارشناسی ارشد	آزاد
۱۷	منیره	۳۴	۱۴ سال	کاردانی	خانه‌دار
۱۸	مریم	۳۹	۲۰ سال	کارشناسی	آزاد
۱۹	زینب	۴۵	۲۷ سال	دیپلم	خانه‌دار
۲۰	شیمیا	۴۳	۲۱ سال	دیپلم	خانه‌دار
۲۱	فاطمه	۳۸	۲۰ سال	کارشناسی	پرستار
۲۲	حدیجه	۳۹	۱۹ سال	کاردانی	آزاد
۲۳	الهام	۳۷	۱۷ سال	دیپلم	آزاد
۲۴	سمانه	۴۳	۱۹ سال	کاردانی	آرایشگر
۲۵	سحر	۳۸	۱۲ سال	کارشناسی	خانه‌دار
۲۶	محبوبه	۳۹	۱۶ سال	دیپلم	مربی مهدکودک
۲۷	زهرا	۳۴	۱۱ سال	کارشناسی ارشد	خانه‌دار
۲۸	مریم	۳۶	۱۵ سال	کارشناسی	دبیر

یافته‌های پژوهش

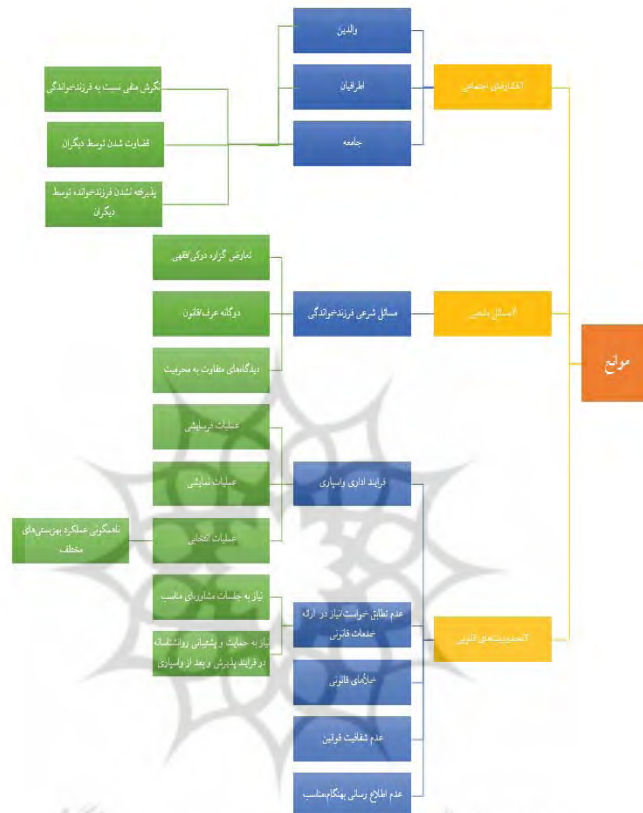
مهم‌ترین سوال‌ها از مصاحبه‌شوندگان، علت، چگونگی و مشکلات ایشان در روند فرزندپذیری بوده است. نگارنده ضمن بررسی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، به این واقعیت رسید که آنچه بانوان شرکت‌کننده در پژوهش به عنوان تجربه‌های شخصی خود در مسیر اقدام ذکر کرده‌اند، می‌تواند به عنوان علت‌هایی برای علاقه نداشتن سایر زوجین مدنظر قرار گرفته شود و از این روی بسیار بااهمیت است که مورد بررسی قرار گیرد. سوال دیگر در این رابطه دغدغه‌های مادران

پس از فرزندپذیری بوده است؛ این امر نیز می‌تواند از سویی راهنمایی برای تصمیم‌سازی دیگران در این فرایند باشد و از سوی دیگر سیاستگذاران و برنامه‌ریزان را در این امر یاری دهد. در جدول زیر نحوه استخراج مفاهیم اصلی از ترکیب کدها، در طی تحلیل اطلاعات اشاره شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۱. مقولات حاصل از تحلیل داده‌ها

آنچه در ادامه می‌آید بیان تجربیات بانوان حاضر در پژوهش به تفکیک مسائل و مشکلات ایشان در مسیر اقدام برای فرزندپذیری و نیز آثار پذیرش فرزند در زندگی ایشان است. در این بخش برای واکاوی بهتر مسائل گفته شده، سعی می‌شود گوشه‌ای از صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان به تفکیک موضوعات مورد مناقشه مطرح شود.

واژه «چالش» در ادبیات اجتماعی امروز، مترادف با مسئله، دغدغه، نیاز، ابهام، تردید، تنش، بحران، آسیب (ذوعلم، ۱۳۸۴) و معانی متعدد دیگری است که می‌تواند دربرگیرنده‌ی وجوه مثبت به‌عنوان مزایا و وجوه منفی به‌عنوان موانع باشد و در این تحقیق، به معنای مسائل پیش‌روی

بانوان در مسیر فرزندپذیری است. براین اساس ابتدا به عوامل موثر ایجابی در مسیر فرزندپذیری بانوان مصاحبه‌شونده می‌پردازیم:

۱. عوامل موثر ایجابی یا پیشران‌ها:

۱-۱. آمادگی روانی

۱-۱-۱. خودکارآمدی و خودارزشمندی

۱-۱-۲. نیاز به عاطفه ورزی

۱-۱-۳. شوق به پذیرش نقش مادری

آمادگی روانی که حاصل خودآگاهی فردی نسبت به توان، ظرفیت، امکان‌ها، شرایط و محدودیت‌های خود در مواجهه با مسائل و اتفاق‌ها و شرایط پیش‌روی فرد است، یکی از مهم‌ترین عوامل ایجابی در تصمیم‌گیری بانوان برای فرزندپذیری بوده است. این آمادگی، به صورت یک طیف و گستره‌ای با شدت و قدرت متفاوت است؛ به این معنا که هر قدر آمادگی روانی یک زن بیشتر باشد، اقدام وی نسبت به پذیرش فرزند غیرزیستی از نگرش مثبت بیشتری نیز برخوردار بوده و سریع‌تر نیز به اقدام می‌رسد.

«میدونستم که قراره یک تغییر مهم توی زندگیم پدید بیاد.. سعی کردم مطالعه کنم و

خودم رو براش آماده کنم» (م. ۲۷)

«واقعا دوست داشتم یک مادر باشم .. از خودم و تصمیمم مطمئن بودم...» (م. ۱۴)

۲-۱. آگاهی فردی

۲-۱-۱. تجربه‌های مشابه مجاور

۲-۱-۲. اطلاعات قبلی

یکی از مراحل بسیار مهم در فرایند فرزندپذیری جمع‌آوری اطلاعات است. زوجین نیاز دارند بسیاری از گزینه‌های در دسترس و همچنین موضوعات روان‌شناختی فرزندپذیری را قبل از آنکه مراحل بیشتری را ادامه دهند، درک کنند (رزاقی، ۱۳۸۵). در موارد مورد مصاحبه، تنها سه مورد از مصاحبه‌شوندگان، از فرایند قانونی واسپاری فرزند از طریق بهزیستی، اطلاعات جامع و مناسبی داشتند که همین واقعیت بر تصمیم‌گیری ایشان اثر جدی داشت.

«توی خانواده‌ی ما هیچ مورد فرزندخواندگی به صورت بهزیستی نبود یکی بود که یکی از اقوام دور بود که یک نوزاد را خریده بودند و دو مورد دیگه هم بچه‌دار شده بودند و به یکی دیگه از فامیل بخشیده بودند و منم هیچ دسترسی به هیچ خانواده‌ی فرزندپذیر دیگه‌ای نداشتم.» (م.۵).

«توی خانواده همسرم یک مورد این‌طوری فرزنددار شده بودند. من تقریباً همه چیز رو میدونستم و مشکلی نداشتم» (م.۱۴).

۳-۱. تصمیم قاطعانه

۱-۳-۱. تکمیل پروسه درمان

۱-۳-۲. قطعیت ناباروری زیستی

بسیاری از موارد مورد مصاحبه یکی از دلایل دیر اقدام کردن برای فرزندپذیری را تکمیل پروسه درمان ذکر کرده و در واقع به دنبال نوعی اطمینان قلبی برای تصمیم خود بودند. لذا بانوانی که به‌طور قطعی از باروری طبیعی ناامید شده و یا پروسه درمان ناباروری را تا انتها طی کرده بودند، با اطمینان خاطر بیشتری نسبت به فرایند فرزندپذیری اقدام نموده بودند.

«من ۱۳ ساله ازدواج کردم، تقریباً ۸ سالشو درگیر دکتر و دوا و درمون بودم. هر راهی که بگین، رفتم. زندگیم و جوونیمو گذاشتم پای دکتر و بی نتیجه... چند هفته پیش جواب آزمایشم منفی شد که آخرین آی وی اف زندگیم بود و هیچ وقت نمیرم دنبالش..» (م.۵).

«بعد از ۱۴ سال و چندین بار آی وی اف ناموفق تصمیم به فرزندپذیری گرفتیم» (م.۱۵).

۱-۴. همراهی همسر

۱-۴-۱. همراهی داوطلبانه همسر

۱-۴-۲. ناباروری زوج

آنچه از مصاحبه ما با بانوان اقدام‌کننده برای فرزندپذیری به دست آمد، نشان می‌دهد، غالب اقدام‌کنندگان برای فرزندپذیری از طریق بهزیستی را زوجینی تشکیل می‌دهند که علت ناباروری ایشان، شوهر است. به عبارت دیگر پذیرش اقدام به فرزندپذیری از سوی زوجینی که مرد مشکل ناباروری داشته است، راحت‌تر از زمانی است که زن منشأ مشکل ناباروری باشد؛ در مصاحبه

انجام شده با شرکت کنندگان این مسئله به روشنی مشخص است؛ شاید دلیل آن را بتوان در راهکارهای جایگزین برای فرزندآوری در زمانی که علت ناباروری، زن باشد، جستجو نمود و یا به دلیل ساختار هرم قدرت درون نهاد خانواده‌های ایرانی باشد که تصمیم‌گیرنده‌ی نهایی، مرد خانواده است که البته نیازمند پژوهشی مختص به خود است. به هر حال این موارد از نمونه سخنان مصاحبه شونده‌گان در این زمینه است:

«یک سال بعد از ازدواج، متوجه عدم باروری شدیم که به دلیل مشکل همسر بود و تصمیم گرفتیم اگر اولین درمان جواب نداد، اقدام به فرزندپذیری بکنیم» (م.۶)
 «من خودم دلم میخواست ولی نگران بودم همسر قبول نکنه و یا از روی اجبار باشه وقتی خودش پیشنهاد داد، خیالم راحت شد.» (م.۱۴)
 «همسر از ابتدای ازدواج آرزو داشت فرزند غیرزیستی داشته باشیم بنظرم خداوند صدای قلب همسر رو شنید و دخترم مهمان خانه‌ی ما شد.» (م.۲۱)

۱-۵. نگرش مثبت والدین به فرزندپذیری

فرزندآوری برای خانواده‌های ایرانی، جایگاه بالایی دارد. گاه در قالب ادامه‌ی حیات ایشان و گاه در جایگاه معنابخشی به زندگی مشترک مطرح می‌شود. این نگرش به ویژه از سوی والدین زوجین تقویت شده و نوع همراهی ایشان، در تصمیم‌گیری‌های آتی زوجین، موثر است. «نگاه (خانواده) و حمایت اونا خیلی مهم بود.. همه اطرافیان ما به شدت موافق تصمیم و اقدام ما بودند.» (م.۱۲)

۲. عوامل موثر بازدارنده (موانع)

۱-۲. عوامل فردی

۱-۱-۲. تردید

از مهم‌ترین عوامل موثر بازدارنده که به عنوان موانع اقدام برای فرزندپذیری از سوی بانوان مورد مصاحبه، قابل ردیابی بود، عوامل فردی ناشی از تردیدها، نگرانی‌ها و ترس‌های شخصی این بانوان بود.

تردیدهای فردی را می‌توان در دو حوزه نگرشی و عملکردی رصد نمود:

۱-۱-۱-۲. سردرگمی نگرشی، بخشی از تردیدهای پاسخ‌گویان در حوزه‌ی بینش و نگرش فرد به مقوله‌ی مادری به مثابه یک نقش جدید در زندگی فردی است که ناشی از سه مورد زیر است:

الف- عدم پنداره صحیح نسبت به فرزندخواندگی

ب- تردید در توانایی برای پذیرش نقش جدید

ج- تردید در توانایی تطابق نقش‌ها

در واقع بانوان در مسیر فرزندپذیری با دوگانه‌ی ذهن/واقعیت روبرو شده و انتزاعات ذهنی که تا پیش از این صرفاً تصویرهایی دور از واقعیت و گاه حتی حسرت‌های آن‌ها بوده است حالا و کم‌کم رنگ واقعیت به خود می‌گیرد و همین هم باعث تردیدهای جدی آن‌ها در مسیر فرزندپذیری می‌شود. برای مثال اگر تاکنون مادری، تنها تخیل و یا حسرت درونی ایشان بوده، حالا تبدیل به نقشی جدی و نیازمند مسئولیت‌پذیری و اقدام مناسب است و یا اگر تصویر کودک تاکنون در ذهن ایشان، یک نوزاد تازه متولدشده بوده، اینک و در اغلب موارد طفل شیرخواری چندماهه است که نیاز به مراقبت‌های حساس، دقیق و به‌موقع دارد.

«قبل از پذیرش فرزندم با خودم راجع به قیافه و ظاهر او فکر می‌کردم و از خودم می‌پرسیدم

آیا از نظر روحی این آمادگی رو داری که بچه دو نفر دیگه رو بزرگ کنی؟» (م.۱۹)

«هر زمان که می‌خواستم تصمیم جدی بگیرم، می‌ترسیدم. می‌گفتم داری با پای خودت برای خودت

دردسر درست میکنی. یکی توی ذهنم میگفت ولش کن. میدونی وقتی خودت طبیعی بچه‌دار

میشی، میگی خدا داده دیگه ولی اینطوری انگار خودت داری به استقبال یه زندگی متفاوت

میری» (م.۲۸)

۱-۱-۲-۲- صدافت یا پنهان‌کاری

الف- تردید در بیان حقیقت به فرزند

طبق قانون و با توصیه‌ی روانشناسان، به جهت پرهیز از آشفتگی هویتی کودک در آینده، بایستی

فرایند حقیقت‌گویی به فرزندان غیرزیستی در دوران پیش دبستان و ابتدای دوره‌ی دبستان، به

ایشان، گفته شود. در واقع اغلب افراد حاضر در مصاحبه علی‌رغم اینکه به لحاظ عقلانی و

روانشناختی، پذیرفته‌اند که بایستی حقیقت را به فرزندخوانده بگویند، ولی با تردیدهای جدی نسبت به این موضوع روبرو هستند. همین مسئله باعث ایجاد نگرانی میان بانوان فرزندپذیر می‌شود که خود ناشی از دو سطح متفاوت از نگرانی است:

ب- سختی بیان حقیقت

واقعیت آن است که بیان حقیقت و مواجهه با آثار آن، بسیار سخت است. به همین دلیل شیوه‌ی بیان آن موضوعیت پیدا می‌کند.

«به ما گفتند بایستی از سه سال به بعد با داستان‌های مختلف، زمینه را برای بیان حقیقت به کودک، باز کنیم... ولی راستش خودم هر وقت بهش فکر میکنم، تمام وجودم بهم میریزه...» (م.۹)

ج- نگرانی بابت آشفتگی روان فرزندخوانده در مواجهه با حقیقت

مسئله مهم در زمینه‌ی حقیقت‌گویی به فرزند، نگرانی بابت آسیب‌های روانی به کودک است. در واقع والدین نگران این قضیه هستند که اگر در آینده کودکشان متوجه واقعیت شود، چه واکنشی خواهد داشت:

«دلم نمی‌خواه حقیقت را به فرزندم بگم. البته این حق اوست که بدون من دایماً دارم با خودم کلنجار میرم که در آینده با چه مسائلی روبرو خواهد شد مثلاً خانوادگی همسر آینده‌ش چه واکنشی خواهند داشت» (م.۸).

«میدونم که باید همه چیز رو بهش بگم ولی راستش خیلی می‌ترسم از واکنش بچم از اینکه احساساتش بهم میریزه...» (م.۱۱)

۲-۱-۲. نگرانی

نگرانی‌های فردی بانوان نسبت به فرزندپذیری در چند مقوله همچون تفکر تفردگرا که مبتنی بر فردیت انتخابی و یا غیرانتخابی زوجین در مسیر ناباروری بوده و مزایای بسیار همچون دستیابی به وقت کافی برای خود و فعالیت‌های مختص به خود و یا ایجاد فضاهای شخصی در عین زندگی مشترک ایجاد نموده است، بانوان را نسبت به از دست دادن هویت شخصی و یا

آزادی‌های فردی دچار نگرانی می‌کند. چنین واقعیتی به عنوان یکی از مشکلات جدی در مسیر انتخاب فرزند غیرزیستی برای بانوان قابل بررسی است.

۲-۱-۲-۱- تفکر تفرّدگرا

الف- نگرانی بابت از دست دادن هویت فردی

ب- نگرانی بابت از دست دادن استقلال فردی در زندگی زناشویی

«راستش انقدر خودمو سرگرم کرده بودم که نگران بودم وقت نکنم بچه‌داری کنم و راستش خب خیلی هم نگران از دست دادن خودم بودم!» (م. ۲۶)

«اینو تا حالا به کسی نگفتم ولی راستش میترسیدم دیگه نتونم مثل قبل راحت و بی قید زندگی کنم» (م. ۲۰)

۲-۲-۱-۲- تفکر ایده‌آل‌گرا

یکی از مهم‌ترین پیشران‌ها و زمینه‌سازهای هر تصمیم، نیت و باور قلبی برای اقدام است. به ویژه اگر این تصمیم، ترک دنیای خلوت، خودمختار و تک‌نقشی در قالب همسری به سوی دنیای پرمشغله و دیگرمختار مادری باشد. مادری، یعنی فرصتی برای رشددهی یک موجود دیگر خارج از دنیای ذهنی شخص، یعنی زیستن برای باقی عمر در کنار فرزندی که علاوه بر تمامی پیوستگی‌های عاطفی و روحی، کاملاً به وجود و حضور مادر نیازمند است و همین نیاز همیشگی و عمیق، گاه ترسی ریشه‌دار و حتی پس‌زنده در وجود زنان پدید می‌آورد که آن‌ها را از گام برداشتن برای پذیرش نقش مادری دور می‌سازد. گاهی نیز کمال‌گرایی یک مادر و باور او به نداشتن کفایت شخصی، مانعی جدی در مسیر تصمیم‌گیری است.

این نگرانی که ناشی از تفکر ایده‌آل‌گراست، در خلال صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان، در سه

مورد قابل پیگیری بود:

الف- نگرانی بابت مادر کافی و ایده‌آل نبودن

ب- نگرانی بابت گذشته و سابقه خانوادگی فرزندخوانده

ج- نگرانی بابت شبیه شدن فرزندخوانده به والدین زیستی

ب- ترس از عدم پذیرش فرزندخوانده توسط دیگران

«هنوزم نگران این هستم که با بچه من مثل سایر بچه‌ها رفتار نکنند... میدونی از قضاوت شدن بچم خیلی نگرانم» (م.۱۴).

۲-۱-۳- تفاوت‌ها

ترس از مواجهه با تفاوت‌های فردی فرزندخوانده

«نگرانم اگر بچم با بقیه‌ی بچه‌های فامیلمون فرق کنه چی میشه.. یعنی منظورم اینه که خب بالاخره این بچه‌ها با بقیه فرق میکنند یه چیزایی هست...» (م.۸).

۲-۲. فشارهای اجتماعی

زندگی در اجتماع، مؤلفه‌ها، آثار و توابع خاص خود را دارد، آدمی ناگزیر از تعاملات اجتماعی است. براساس نظریه‌ی سیستمی و نظریه‌ی شبکه، تصمیم‌گیری‌های افراد درون خانواده، تابعی از اثرات سیستم‌های درون و بیرون خانواده و شبکه‌های محوری و موثر بر نظام خانواده از بیرون و درون است. وقتی زندگی افراد، بازتابی از فرهنگ عمومی جامعه است، اگر فرهنگ عرفی آن جامعه، مسئله‌ای را مقبول و مسئله‌ای دیگر را قبیح بداند، تصمیم‌گیری‌های فردی و خانوادگی را تحت الشعاع خویش قرار خواهد داد. هرقدر تعامل میان فرد، خانواده و اجتماع بیشتر باشد و به عبارت دیگر، هرقدر جامعه سنتی‌تر باشد، فشار عرفی اجتماع بر این تصمیم‌ها، بیشتر و شدیدتر خواهد بود. در مسئله مورد تحقیق، طبق یافته‌های برآمده از مصاحبه‌ها نقش فشار اجتماعی، شامل موارد زیر است:

۲-۱-۲. نگرش منفی نسبت به فرزندخواندگی

«اغلب افراد جامعه به این مسئله درست نگاه نمی‌کنند و به‌جای فرزند خوانده، از لفظ بچه‌ی پرورشگاهی استفاده می‌کنن» (م.۱۲).

«دیر اقدام کردن ما به خاطر حرف‌ها و سرزنش‌های دیگران بود (میگفتن: بچه غریبه رو میخواین بزرگ کنین که معلوم نیست خانواده شون کیه چیه.. بعدشم شما رو رها میکنن و قدردان نیستن)» (م.۲۴)

۲-۲-۲. قضاوت شدن توسط دیگران

«نگرانی بابت آینده پسر که مسئله‌ی فرزندپذیریش، در نگاه اطرافیان مثل مدرسه و دوستان و ازدواج، چگونه تعبیر خواهد شد» (م.۱۰)

۲-۲-۳. پذیرفته نشدن فرزندخوانده توسط والدین

«مادرشوهرم میگفت لازم نیست کسی بدونه شما بچه سرراهی گرفتین..» (م.۱)
«خانواده‌ها تا پایان مراحل اولیه، در جریان نبودند؛ مخصوصا مادرم که به شدت تمایل به ادامه درمان داشتند وقتی متوجه شدند، خیلی ناراحت شدند» (م.۲۱).

۲-۳. مسائل مذهبی / شرعی فرزندخواندگی

مهم‌ترین پرونده مورد مشاهده از منظر عرفی و قابل لمس در مسیر فرزندپذیری از منظر شرعی، بحث محرمیت است.

خانواده‌ای که سرپرستی فرزندی را به عهده می‌گیرد، باید فرزندخوانده را مانند کودک واقعی خود در نظر داشته باشد یعنی ضمن ایجاد فضایی آرامش‌بخش، نیازهای او را به طور کامل برطرف کند و البته هیچ نگاه دیگری جز نگاه فرزندی به او نداشته باشد، به طور حتم کودک نیز رفته رفته با آن‌ها خو می‌گیرد و پدر و مادرخوانده را مانند پدر و مادر واقعی خود می‌پندارد. برای اینکه صمیمیت بین آن‌ها زودتر و بهتر شکل گیرد مرسوم است سرپرست و فرزندخوانده همان ابتدا به یکدیگر محرم شوند تا هر دو با آرامش خاطر بیشتر روابطشان را شکل دهند.

این مقوله دو وجه دارد: وجه قانونی که مورد نظر قانونگذار است و در بهزیستی‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد و برای زوجین بخشی به نام مشاوره‌ی مذهبی وجود دارد که بایستی سپری شود و شرایط زوجین در این بخش و با توجه به جنسیت فرزند، شرایط محرمیت و... را کارشناس مذهبی، مهر و امضا و تایید کند.

این نگرانی نیز نزد بانوان حاضر در تحقیق ما از چند منظر قابل بررسی است:

الف) تعارض گزاره درکی/فقهی

برخی از پاسخگویان نسبت به موضوعیت مباحث شرعی در مقوله‌ی فرزندپذیری، دچار تردید جدی بوده و برخی نیز با این تعارض جدی میان آنچه خود از مبانی دین فهم کرده و در صورت زندگی شخصی خویش نمودار کرده‌اند، با واقعیت‌های شرعی، دچار نگرانی و تردید جدی شده و به عبارتی نگرانی بابت انجام یک عمل غیرشرعی دارند.

از منظر شرعی در واقع فرزندخواندگی در اسلام وجود ندارد و از آنجا که کودکان بی‌سرپرست با والدین فرزندپذیر رابطه طبیعی نداشته و تنها رابطه قانونی دارند، هیچ‌گونه محرمیتی میان آنان ایجاد نمی‌شود. (نظری توکلی، ۱۳۹۶)

محرم کردن فرزندخوانده با سرپرست از نظر مراجع معظم تقلید راه‌های متفاوتی دارد که بیشتر آن‌ها با یکدیگر اتفاق نظر دارند. برای مثال اگر زوجین متقاضی فرزند دختر باشند، پدر بایستی دارای خواهر و یا برادرزاده‌ی شیرخواره باشد که از آن طریق بتوان نوزاد دختر را شیر داده و محرمیت حاصل شود و در غیر این صورت صیغه محرمیت میان پدر یا پدربزرگ و دختر خوانده می‌شود.

به همین قیاس، اگر زوجین متقاضی فرزند پسر باشند، از دو طریق محرمیت حاصل می‌شود: شیردهی و یا صیغه‌ی محرمیت با مادربزرگ زن به شرط دخول؛ که در هر صورت بایستی گواهی وجود هریک از این طرق، موجود باشد: شناسنامه‌ی خواهر و خواهرزاده‌ی شیرخواره، شناسنامه‌ی پدربزرگ فوت شده و...

«واقعا نمی‌فهمم رابطه جنسی، با یه نوزاد ایجاد محرمیت میکنه ولی بزرگ شدنش توی آغوش من بعنوان مادر، محرمیت نمیاره!» (م.۱۲).

«تموم این سال‌ها نگران این مسئله بودم که نکنه تصمیم ما باعث خشم پروردگار بشه... آخه میدونی ما شرایط محرمیت نداریم...» (م.۹)

ب) دیدگاه‌های متفاوت شرعی به محرمیت

یکی از دغدغه‌های جدی مادران در این زمینه وجود دیدگاه‌های متفاوت نسبت به محرمیت است. برای مثال یوسف صانعی از جمله فقهایی است که بر محرمیت فرزندخوانده با پدر و مادری که او را به فرزند می‌گیرند، از طریق استناد به نفی عسر و حرج فتوا داده است. مبنای فقهی او نیز این است که کودک در دامن خانواده رشد می‌کند و اصل بر عدم وجود تجاذب جنسی بین آنهاست و گفتن این موضوع نیز برای کودک دشواری به همراه دارد و از این رو محرمیت بین فرزندخوانده و پدر و مادرش برقرار است. نکته مهم در این زمینه جهل فرزند به موضوع فرزندخواندگی است. از نظر صانعی این محرمیت در خصوص عمو، عمه، دایی و خاله و دیگران همانند فرزند زیستی است. وی درباره حرمت یا جواز ازدواج فرزندخوانده و سرپرست حرفی نزنده است اما با توجه به فتوای محرمیت همانند فرزند زیستی، ازدواج بین فرزندخوانده و سرپرست وی که پدر و مادر وی هستند، ناممکن خواهد بود (برگرفته از <http://saanei.xyz>). محمد صادقی طهرانی نگاهی به شدت انتقادی به شیوه مرسوم فقها در استخراج احکام دارد. وی نیز بر محرمیت فرزندخوانده و والدینش فتوا داده است. از نظر صادقی طهرانی، کودکانی که به فرزندخواندگی در دامن کسانی به جز محارم خود تربیت می‌شوند، به ویژه اگر این جریان برایشان معلوم نباشد، این کودکان به آنان محرم اند؛ زیرا آیاتی مانند: «الْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا» و «أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ» (نور، ۶۰ و ۳۱) حکمت محرمیت را اصل عدم تجاذب جنسی میان مرد و زن دانسته است. بنابراین در صورتی که اطفال فرزندخوانده از هنگام شیرخوارگی یا مدتی پیش از بلوغ، (مثلاً چند ماه که از نظر عرفی، صدق پرورش یافتن محرز شود یعنی فرزندخوانده با سرپرستی ناپدری یا نامادری، در دامن مهر و محبت آنان تربیت شود) تحت حضانت و تربیت مستمر افرادی غیر از محارم خود باشند، با مراعات قطعی اصل مذکور که تجاذب جنسی وجود نداشته باشد، به هنگام بلوغ جنسی، پسر حضانت شده (فرزندخوانده) به کلیه افراد اناث؛ و دختر حضانت شده به همه افراد ذکور خانواده‌ای که متوالیاً با آنان زندگی کرده، محرم است (برگرفته از <https://rasoulan.blog.ir>).

ج) دوگانه عرف/ قانون

این مسئله (محرمیت) تنها در بهزیستی‌های برخی شهرها و استان‌ها کارکرد دارد و برای مثال در مشهد، اساساً این مقوله به کار نمی‌آید و جزء شرایطِ نشر حرمت محسوب نمی‌شود و در نهایت بایستی گفت این مقوله در دوگانگی میان عرف و قانون گیر کرده است. اما باید گفت اغلب خانواده‌ها حتی اگر جلوه‌های مذهبی نداشته باشند درون خود نیازمند روشمندی و روشنگری مشخص شرعی و فقهی نسبت به این مقوله هستند.

«بین برای من مهم نیست نظر شرع چیه ولی اگه تو به یه جواب شرعی درست و حسابی رسیدی، حتماً به من بگو» (م.۱۷)

«همین بهزیستی و دادگاه و قاضی و .. که میگن باید سه سالگی بچه، حقیقت رو بهش بگین، بعد فتوای آقای صانعی رو قبول میکنن که ایشونم شرط گذاشته اگه واقعیت گفته بشه، محرمیت برداشته میشه و بعد میدونن که چند سال بعد که ما باید به بچه‌ها بگیم، خب محرمیت باطله دیگه.. پس یعنی به نظر من خود بهزیستی و قاضی پرونده میدونه که اصلاً محرمیت اهمیتی نداره. مخصوصاً وقتی بچه‌ای که میاد خونوی ما و ما از روح و دل و جون داریم نگهشون میداریم، چطور میتونیم بهشون نگاه جنسی داشته باشیم.» (م.۱۸).

۲-۴. محدودیت‌های قانونی

۲-۴-۱. فرایند اداری و اسپاری

الف- عملیات فرسایشی

یکی از آسیب‌های جدی که بانوان مورد تحقیق در مسیر فرزندپذیری، با آن مواجه بودند، فرایند طولانی از زمان اقدام به پذیرش فرزند تا مرحله آخر یعنی صدور شناسنامه به نام کودک است. این مسیر بسته به جنسیت کودک، سن او، شرایط خانوادگی سرپرستان، همچون سن و مدرک تحصیلی و شغل و میزان درآمد والدین و نیز شهر و یا استان محل اقدام، به طور میانگین بین ۲ تا ۳ سال زمان می‌برد. در این مدت کارهای اداری و رفت و برگشت‌های بسیاری برای ثبت درخواست‌ها و طی شدن مشاوره‌های حقوقی، مددکاری، روان‌شناختی و مذهبی، بازدید از منزل، تشکیل کمیسیون‌ها و در نتیجه تصمیم‌گیری بهزیستی برای معرفی کودک و سایر مراحل قانونی،

انجام می‌پذیرد. بدیهی است یک بانو در این مدت و در انتظار وصال فرزند لحظه‌های بسیار سختی را تجربه می‌کند. این واقعیت در کلام مصاحبه‌شوندگان به روشنی هویداست:

«این روزا فقط کارم شده گریه.. دیگه تا پسرم نیاد، اصلا دوست ندارم هیچ کاری بکنم. باورت همیشه این ۴ ماه چقدر داره سخت میگذره... زندگی میکنم و نمی‌کنم...» (م.۱۲).

«باورت میشه من از زمان تشکیل کمیته تا معرفی دخترم، هر شب خوابشو می‌دیدم، هر روز گریه می‌کردم... اون مدت دست و دلم به هیچ کاری نمی‌رفت.. یعنی من ۱۰ ماه تمام زندگی نداشتم.. بعدشم که استرس سلامتی بچم و مسائل شناسنامه و اینا میدونی دیگه...» (م.۲۷).

ب- عملیات نمایشی

از نظر برخی شرکت‌کنندگان در تحقیق، بخشی از فرایند اداری واسپاری کودک به زوجین، بیش از آنکه جنبه‌ی گره‌گشایی داشته باشد، طی کردن یک مسیر از پیش تعیین شده در یک ساختار نامناسب اداری است.

«پروسه تست‌های سنجش سلامت روان و سلامت بدن ما که خودش یک جک به معنای واقعی کلمه بود!» (م.۱۶)

«راستشو بخوای باز دیده‌های زمان سرپرستی موقت، اصلا واقعی نیست. بیشتر برای پر کردن فرم‌های مربوطه است.» (م.۲۵)

ج- عملیات گزینشی: ناهمگونی عملکرد بهزیستی‌های مختلف

این فرایند باعث همسان نبودن در عملکرد بهزیستی‌های سراسر کشور است. برای مثال برخی مراکز برای کسب مجوز محرمیت، مدل‌های متفاوتی نسبت به سایر مراکز دارند.

۲-۴-۲. عدم تطابق خواست/نیاز

یکی از مشکلات جدی مادران غیرزیستی قوانین سخت‌گیرانه است. این در حالی است که صالحی و باقری (۱۳۹۵) با اذعان به فواید فرزندپذیری سادگی در فرزندپذیری را مناسب ندانسته‌اند و سخت‌گیری را در این امر لازم می‌دانند. در توضیح این مسئله باید گفت، از نظر

بانوان حاضر در تحقیق، بهتر است به‌زیستی به‌جای سخت‌گیری اولیه در تشخیص صحت و سلامت روان و جسم والدین فرزندپذیر که اغلب به‌جای مصاحبه‌های عمیق، بیشتر حالت فرمالیته اداری دارد، به سخت‌گیری ثانویه، همچون نظارت مستمر و ارتقای آموزشی و بینشی والدین بپردازد.

الف- نیاز به جلسات مشاوره‌ای متناسب

تقریباً تمام مصاحبه‌شوندگان، همچنان خود را نیازمند توجهات مؤثر، کارا و هدفمند از سوی به‌زیستی در زمان اقدام و پس از اتمام پروسه واسپاری فرزند می‌دانند.

بدیهی است خانواده‌های فرزندپذیر، اغلب از حلقه حمایتی خانوادگی، به آن شکل و کیفیتی که یک زوج زیستی فرزنددار می‌شوند، محروم هستند. برای مثال یک مادر پس از زایمان می‌تواند حالت‌هایی از افسردگی و یا خستگی را بروز داده و با کمک اطرافیان حمایت و پشتیبانی شود و حداقل از یک نظام عاطفی و روانی در حد کلام بهره‌مند شود که به او این حق را بدهند تا خسته باشد، به‌هم بریزد، عصبانی بشود و یا گریه کند. اما این اتفاق برای مادران فرزندپذیر، تقریباً غیرممکن است. مادران فرزندپذیر همواره در چند جبهه در حال تلاش و جدال هستند از سویی بایستی مقاوم باشند و در مقابل نگاه‌ها و کنجکاو‌های اطرافیان، بهترین واکنش را نشان بدهند تا هم خود و هم طفل، کمترین آسیب را ببینند و از سویی دیگر باید با خستگی‌ها و سختی‌های ناشی از تغییرات حاصل از ایفای نقش مادری کنار بیایند؛ از دیگر سو اغلب این بانوان یک زندگی طولانی‌خالی از فرزند را در کنار همسر تجربه کرده بودند که حالا و با وجود یک عضو جدید و سرشار از نیازهای متعدد، فرصت و توان همجواری مثبت و سازنده‌ی قبل را از ایشان می‌گیرد؛ از سوی دیگر موضوع مهمی همچون کودکان بی و یا بد سرپرست واقعیتی است که وجود دارد، کودکان بی‌تقصیری که ناخواسته آسیب دیده‌اند و سختی‌های خاص خود را دارند و به شدت نیازمند مراقبت، توجه و مواجهه درست، مستمر و بهنگام هستند. همه این فشارها ممکن است برای یک مادر، حالت‌هایی از خستگی، افسردگی و یا تنش را ایجاد کند که اگر بیان شوند، اغلب با پاسخ‌هایی از نوع (خودت خواستی) روبرو می‌شوند.

همه این مسائل بیانگر نیاز مبرم مادران فرزندپذیر به وجود شبکه و حلقه‌های حمایتی در سطح اجتماع و خانواده است. شبکه‌ای که بهزیستی به واسطه‌ی ساختار خاص خود می‌تواند به‌خوبی آن را ایجاد کند و در کمترین سطح می‌تواند بین والدین فرزندپذیر یک شبکه ارتباطی پویا ایجاد نماید و با برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های مشاوره‌ای، آموزشی و مهارت افزایی، این دوران سخت اما شیرین را پر بارتر نماید. به‌ویژه که ما همواره با خانواده‌هایی مواجه هستیم که در دراز مدت گاه به دلیل نبود سنجش درست در ابتدای فرایند واسپاری کودک و گاه به دلیل عدم نظارت مستمر بهزیستی و گاه به علت نبود بازتوانی در تولید ساختار مناسب خانوادگی در تعریف جدید خانواده به‌هنگام حضور فرزند، آسیب‌های جدی می‌بینند و حتی اقدام به بازگرداندن کودک خود می‌کنند.

«بنظرم باید راجع به مسائل و آسیب‌های اکنون و آینده‌ی فرزندان اطلاعات کاملی پیدا کنیم. بهزیستی می‌تواند با برگزاری کارگاه‌های مناسب این فرایند را تسهیل کند» (م. ۱۵).

«بچه‌های ما بچه‌هایی هستند که آسیب‌دیده‌اند و قرار است در آینده به‌خاطر اطلاع از این موضوع، با شرایط سختی مواجه شوند پس ما موظف هستیم که شرایط بهتری برای بچه‌هایمان فراهم کنیم پس من محتاج اطلاعات هستم و بهزیستی هم موظف است این شرایط را بهتر کند» (م. ۲۴)

ب. نیاز به برگزاری دوره‌های مهارتی و آموزش تخصصی فرزندپذیری

«هیچ اطلاعاتی نداشتیم از اینکه بچه ما چه شرایطی داشته و چه مسائلی را پشت سر گذاشته است، کارشناس مشاوره هم فقط یکسری مسائل درباره‌ی فرزندپروری به ما منتقل کرد و نه اطلاعاتی درباره‌ی فرزندپذیری! من دلم می‌خواست اطلاعاتی درباره‌ی مسائل فرزندپذیری داشته باشم. ما ۷ جلسه برای مشاوره و یا کارگاه‌های بهزیستی را رفتیم ولی واقعا به هیچ دردی نخورد!» (م. ۱۱).

«در جریان دادگاه واسپاری فرزندم، به خانواده رو دیدم که دختر ۱۳ ساله رو آوردن و پس دادن. گفتم چرا؟ گفت حرفم رو گوش نمیده! من ۵ پسر داشتم و عاشق دختر بودم، وقتی ۳ سالش

بود گرفتم ولی حالا او مدم پس بدم!! به نظرم آگه بهزیستی ارتباط مداوم و یا کارگاه‌های مهارت افزایی می‌داشت این به اصطلاح مادر! می فهمید دخترش توی سن نوجوونی همینه.» (م.۱۸)

ج. نیاز به حمایت و پشتیبانی روان‌شناسانه در فرایند پذیرش فرزندخوانده

«... من دوست داشتم بدانم بچه‌ی من با چه آسیب‌هایی ممکن است وارد خانواده‌ی من شود. احتمال آسیب مغزی دارند. دارو نیاز دارند. شاید در آینده روی روح و روان اینها تاثیر گذاشته باشد. وظیفه‌ی بهزیستی این است که خانواده‌ها را مطلع کند. در عوض در دوره‌ی ۶ ماهه برای سرپرستی موقت کودک و تا صدور شناسنامه‌ی پسر، ما هر ماه بایستی جلسات مشاوره بهزیستی را شرکت می‌کردیم که هیچ نوع مشاوره کاربردی در این زمینه‌ها نبود و صرفا درباره پایان مراحل شیرخوارگی و پوشک شدن بچه بود. وقتی به کارشناس پرونده اعتراض کردم، گفتند بله می‌دونیم ولی شما مجبوری پیش همین مشاور بری چون بهزیستی با همین خانم مشاور قرارداد مشاوره دارد!» (م.۱۳).

«این بی‌اطلاعی خیلی به من آسیب زد. تصمیم ما این بود که هر بچه‌ای با هر شرایطی به ما معرفی شد، قبول کنیم. من هیچ اطلاعی نداشتم که بچه‌ای که رها می‌شود ممکن است از یک مادر معتاد متولد شده باشد و یا در بیمارستان بستری شده باشد و یا تشنج هنگام تولد داشته باشد وقتی درباره گذشته و مادر زیستی‌اش اطلاعاتی پیدا کرده بودم، تقریبا دچار تردید شده بودم» (م.۱۸)

۲-۳-۴. خلاءهای قانونی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

«کاش توی شناسنامه‌ها هیچی نوشته نمی‌شد... آخه چه فرقی بین این بچه‌ها با بقیه هست.. اینا چه گناهی دارند.» (م.۱۷)

«مثلا یعنی چی که ما باید حتما به تعهد برای انتقال یک سوم اموال به کودک بدیم؟ وقتی بعد از شناسنامه، شوهر من میشه ولی قانونی بچه! خب میتونه همه چی رو دوباره ازش بگیره... یعنی اگر کسی بخواد میتونه قانون رو دور بزنه دیگه. میدونی چی میگم؟» (م.۲۲)

۲-۴-۴. عدم شفافیت قوانین

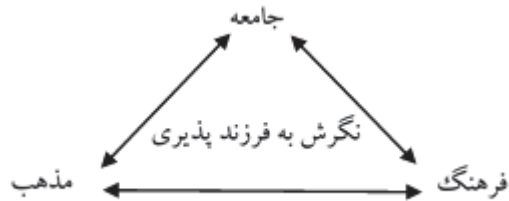
«تقریباً ۷-۸ سال پیش به یه مرکز برای پذیرش فرزند مراجعه کردیم ولی به خاطر اطلاعات ناقص خودمون و عدم همراهی اونجا، فکر می‌کردیم باید تمکن مالی در حد عالی داشته باشیم و حتما چیزی رو به نام بچه بکنیم، واسه همین منصرف شدیم» (م.۴).

۲-۴-۵. عدم اطلاع‌رسانی بهنگام و متناسب

«حدود ۴ سال طول کشید تا تصمیم به اقدام بگیریم، دلیل دیر اقدام کردن، ترس و عدم اطلاعات شخصی‌مان در این مورد بود» (م.۲۴).

بحث و نتیجه‌گیری

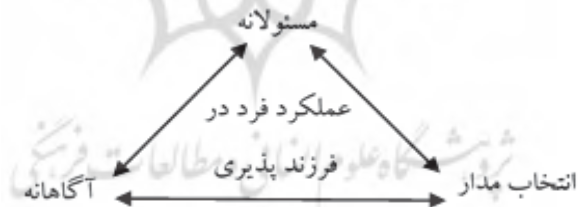
براساس مطالعه حاضر و مقولات حاصله از این پژوهش، سه مقوله شامل ۱- نگرش به فرزندپذیری (که حاصل رویکرد جامعه، مذهب و فرهنگ به فرزندپذیری با اثر دوسویه نسبت به هریک است)، ۲- ساختار فرزندپذیری (که برونداد سه‌گانه‌ی قانون و ساختارهای قانونی، خانواده و ساختار قدرت درون خانواده، و قوانین شرع نسبت به فرزندپذیری در حوزه ارث و نسب و محرمیت است) و ۳- عملکرد فرد در فرزندپذیری (که حاصل رویکرد آگاهانه، انتخاب‌مدار و مسئولانه در مسیر فرزندپذیری است) به عنوان مقولات اصلی حاصل از کدهای به دست آمده از مصاحبه با ۲۸ بانوی فرزندپذیر در زمینه مشکلات فرزندپذیری فراروی آنان به دست آمد که در مجموع از الگوهای زیر تبعیت می‌کند: مطالعات فرسنگی

نمودار ۲. چالش نگرشی باعنوان نگرش به فرزندپذیری

نمودار ۳. چالش ساختاری باعنوان ساختار فرزندپذیری

نمودار ۴. چالش عملکردی باعنوان عملکرد فرد در فرزندپذیری

چنانکه مشخص است درونمایه‌ی استخراج شده از مقولات به دست آمده در مسیر پژوهش، تحت عنوان «نگرش‌های فردی و اجتماعی ناشی از ارزش‌ها و باورهای سنتی نهادینه شده نسبت به فرزندخواندگی» است که ممکن است عاملی مهم، زمینه‌ساز و یا تقویت‌کننده‌ی بروز مشکلات فرزندپذیری غیرزیستی در میان بانوان به حساب آید.

به عبارت دیگر طبق دستاوردهای این تحقیق، مؤلفه‌ی باور و تصورات قبلی و ذهنی فرد و اجتماع در دو سطح خرد و کلان، نسبت به مقوله‌ی فرزندخواندگی همچون تعارض نقش‌های فردی و مادری، تقابل عرف و نیاز فردی، دوگانه سنت و عرف، خلأهای قانونی و نیازهای حقیقی افراد متقاضی فرزندخواندگی، موجب بروز تعارض میان آنچه هست و آنچه باید باشد، شده و در نتیجه تنش‌های روان-رفتاری بسیاری را در مسیر اقدام به فرزندپذیری غیرزیستی به بانوان متقاضی فرزند، تحمیل می‌کند.

تحقیق حاضر، گامی ابتدایی و اولیه نسبت به جریانی است که به‌طور یقین در آینده نزدیک، ابعاد و گستردگی‌های بیشتری را شاهد خواهد بود. تعداد روزافزون کودکان بدون خانواده و در انتظار محبت و آغوشی صمیمی، در مقابل زوجین در انتظار فرزند، که اغلب در مطب‌های پزشکان و اتاق‌های عمل، عمر می‌گذرانند. هر دو گروه نیازمند دل‌هایی روشن ضمیر و مهربان هستند تا این اتصال را هرچه زودتر، بهتر و مناسب‌تر برقرار نماید تا هر دو طیف آسیبی کمتر متحمل شوند. در این میان، بانوان به عنوان مادران در انتظار فرزند، از مسائل و مشکلات بیشتری رنج می‌برند که نیازمند توجه و دریافت پاسخی در خور و شایسته است.

از سوی دیگر بانوان مورد تحقیق حاضر چنانکه در تحقیق سرگلزائی و همکاران (۱۳۸۰)، مشخص است، به ضرورت آموزش مهارت‌های ارتباطی با کودکان، پس از فرزندپذیری، در بهبود روابط میان والدین و فرزندان اشاره می‌کنند و این امر را در تنظیم و بهبود روابط والد-فرزندی موثر می‌دانند.

در نهایت برای بهبود وضعیت حاضر، به نظر می‌رسد بایستی مشکلات ذیل توسط اهل فن به مذاقه گذاشته شده و پاسخی عملی، روشن و متناسب با نیازهای روز، دریافت نماید:

- بررسی راهکارهای فقهی و شرعی این پدیده
- فرهنگ سازی و حساس سازی اجتماعی در زمینه پذیرش و اقدام به فرزندآوری از طریق قانون
- تسهیل قوانین فرزندپذیری و در مقابل ارتقای نظام نظارت صحیح و مستمر بر فرایند کودک‌پروری در خانواده‌های فرزندپذیر

- ارتقای سطح علمی و مهارتی خانواده‌های فرزندپذیر نسبت به مسائل کودکان آسیب‌دیده و ساکن در اقامتگاه‌های بهزیستی
برای پاسخ بهتر به این نیازها شاید این اقدامات مناسب باشد:
- برگزاری نشست‌ها و گفت‌وگوها مؤثر با فقیهان و اندیشمندان و صاحب نظران عرصه‌ی دین و تفکر شیعی جهت رهیافت روشن و کارآمد نسبت به مسائل فقهی فرزندخواندگی متناسب با نیازها و مطالبات مردمی.
- فرهنگ‌سازی و ارائه واقعیت‌های درست فرزندپذیری توسط رسانه‌های عمومی همچون ساخت فیلم‌ها و نشست‌های رسانه‌ای.
- ایجاد مطالبه عمومی برای اصلاح قوانین فرزندخواندگی.
- روشنگری عمومی برای کارکنان بهزیستی و آموزش تخصصی بخش‌های مرتبط با فرزندپذیری
- چاپ کتب، رساله‌ها و مقاله‌های علمی و مهارتی با موضوعات فرزندخواندگی برای خانواده‌ها

منابع

- آیت‌اللهی، زهرا. (۱۳۸۵). معرفی پژوهش «بررسی خلأهای قانونی حقوق کودک». مطالعات راهبردی زنان. شماره ۳۴، JSC ۲۱۴-۲۰۵.
- امامی سیگارودی، عبدالحسین، دهقان نیری، ناهید، رهنورد، زهرا، نوری سعید، علی. (۱۳۹۱). روش شناسی تحقیق کیفی: پدیدار شناسی، پرستاری و مامایی جامع‌نگر، ۲۲(۶۸)، ۵۶-۶۳.
- چابکی، ام‌البنین و زارعان، منصوره. (۱۳۹۷). درآمدی بر نظریه‌های جامعه‌شناختی خانواده (ازدواج، طلاق و فرزندآوری): تهران: انتشارات جامعه‌شناسان: انتشارات روش‌شناسان.
- حسینی، سیدحسن؛ اویسی فردویی، قاسم. (۱۳۹۷). تجربه پذیرش فرزندخواندگی به مثابه مسئله اجتماعی (مطالعه خانواده جانبازان قطع‌نخاعی). مطالعات اجتماعی ایران، ۱۲(۲)، ۴-۲۷.
- حرعاملی، محمدبن حسن. (۱۴۰۹). تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه ج ۲۰؛ تحقیق: محمدرضا الحسینی الجلالی، قم: موسسه آل‌البیت علیهم‌السلام.
- خنجری علی‌آبادی، امین. (۱۳۹۶). بررسی فرزندخواندگی در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران. فصلنامه علمی-حقوقی قانون‌یار، ۱(۱)، ۱۱-۳۴.
- دادخواه، نسترن؛ عسگری خانقاه، اصغر؛ باصری، علی؛ میراسکندری، فریبا. (۱۳۹۹). فرهنگ رحم اجاره‌ای در جامعه ایرانی شهر تهران، مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۱۸(۲)، ۱۱۱-۱۵۲.
- ذوعلم، علی. (۱۳۸۴). تأملی در مفهوم چالش؛ واژه چالش در ادبیات اجتماعی فرهنگی ایران. ماهنامه زمانه، ۴(۳۴)، ۳۴-۳۷.
- رادان، فاطمه. (۱۳۹۸). سنجش نگرش نسبت به فرزندپذیری و عوامل اجتماعی موثر بر آن. دوفصلنامه اسلام و علوم اجتماعی، ۱۱(۲۲)، ۹۹-۱۲۰.
- رزاقی، رضا. (۱۳۸۵). چکیده ای درباره‌ی فرزندپذیری (فرزندخواندگی). ناشر: انتشارات اداره کل روابط عمومی سازمان بهزیستی کشور.

- رزاقی، رضا و قپانچی، آلا. (۱۳۹۶). غربالگری متقاضیان فرزندپذیری: مشخصه‌ها و چالش‌ها. خانواده پژوهی، ۱۳(۵۲)، ۴۸۵-۴۹۶.
- رفعت‌جاه، مریم. (۱۳۸۷). *تأملی در هویت زن ایرانی*. ناشر: دانشگاه تهران.
- روشن، محمد و همکاران. (۱۳۹۳). *تبیین نهاد فرزندخواندگی در اسلام و ایران؛ ششمین کنگره ملی آسیب شناسی خانواده، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با حمایت پژوهشکده خانواده شهید بهشتی*.
- روشنی، شهره؛ غروی نائینی، نهله و باستانی، سوسن (۱۳۹۹). روایت زنان از موانع آرامش در زندگی زنانی، فصلنامه علمی مطالعات زنان و خانواده، ۸(۳)، ۲۹-۷۴.
- زرگوش نسب، عبدالجبار و باقری، پرویز. (۱۳۹۸). واکاوی فرزندخواندگی در نظام حقوقی اسلام، انگلستان و آمریکا. *پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*، ۱۹، ۵۹-۸۶.
- سپهر، حمید. (۱۳۸۰). وضعیت و چالش‌های موجود در رابطه با پذیرش و مراقبت از کودکان در خانواده‌های جایگزین، فصلنامه باروری و ناباروری، ۲(۴)، ۶۰-۶۵.
- سرگلزائی، محمدرضا و همکاران. (۱۳۸۰). اختلالات روانی جنسی و افسردگی در زنان نابارور مراجعه کننده به مرکز درمان ناباروری مشهد. *فصلنامه باروری و ناباروری*، ۲(۴)، ۴۶-۵۱.
- شریعتی نسب، صادق. (۱۳۹۶). *فرزندخواندگی*. موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
- صالحی، علی‌رضا و باقری مطلق، نرگس. (۱۳۹۵). مطالعه تطبیقی فرزندخواندگی در نظام حقوقی ایران و فرانسه با رویکردی بر قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۱۳۵۳. *دوفصلنامه علمی- ترویجی فقه و حقوق خانواده*، ۲۱(۶۴)، ۸۵-۱۰۷.
- عباسی شوازی، محمدجلال؛ عسگری خانقاه، اصغر و رازقی نصرآباد، حجه بی بی. (۱۳۸۴). ناباروری و تجربه زیسته زنان نابارور: مطالعه موردی در تهران. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۳(۳)، ۹۱-۱۱۳.
- عرب خراسانی، سمیه و غیاثوند، احمد. (۱۳۹۶). تجربه مادرانه از جدایی؛ پژوهشی داده بنیاد. *مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، ۱۵(۴)، ۷-۳۸.

- علی محمدی، طاهر و جمشیدی، ندا. (۱۳۹۸). واکاوی آثار و چالش‌های تربیتی فقهی فرزندخواندگی در قرآن و حدیث. دوفصلنامه علمی پژوهشی آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، ۴(۶)، ۲۱-۳۶.
- کرمی‌نوری، رضا. (۱۳۷۹). ناباروری و جنبه‌های روانی-اجتماعی. فصلنامه باروری و ناباروری، ۱(۲)، ۵۷-۶۸.
- لطفی، رؤیا. (۱۳۸۵). نمود عشق مادری در ادبیات فرانسه، مطالعات اجتماعی-روانشناختی زنان (مطالعات زنان)، ۴(۳)، ۱۱۱-۱۲۳.
- محبی، سیده‌فاطمه و محمدزاده، خلیل‌علی. (۱۳۹۵). «اتیولوژی ناباروری» براساس مرور سیستماتیک مقالات علمی-پژوهشی طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۲ در ایران. مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، ۲۶(۱)، ۱-۱۵.
- مرادی، خدیجه و جمشیدی، سیده‌ندا (۱۳۹۳). احکام فقهی، حقوقی فرزندخواندگی و تاثیرات آن در سلامت خانواده، همایش ملی چالش‌های خانواده ایرانی؛ با حمایت دانشگاه الزهرا. معصومی گرجی، مریم. (۱۳۹۴). فرزندخواندگی و تاثیر آن بر حمایت از کودکان بی سرپرست در معرض خطر: یک مطالعه مروری؛ دومین کنگره سراسری روان‌شناسی کودک و نوجوان، انجمن روانشناسی بالینی کودک و نوجوان ایران، دانشگاه شهید بهشتی (پژوهشکده خانواده). نظری توکلی، سعید و نظری، سمیه. (۱۳۹۶). اسقاط پذیری حق ازدواج سرپرست قانونی با فرزند خوانده. مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ۹(۱۷)، ۳۰۱-۳۱۶.
- Abbasi Shavazi, M., J.; Asgari Khaneghah, A., Razeqi Nasrabad H.B. (2005). Infertility and lived experience of infertile women: A case study in Tehran. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 3 (3), 91 - 113, [Text in Persian].
- Ahn, J., & Choi, W. (2020). What Affects the Happiness of Adopted Children in South Korea? Does the Adoption Matter to Their Happiness?. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1-14. 10.1007/s10560-020-00718-9
- Ali Mohammadi, T., and Jamshidi, N. (2017); Analysis of the Educational Jurisprudence and Challenges of Adoption in Quran and Hadith, *Bi-Quarterly*

- Journal of Educational Teachings in Quran and Hadith*, 4 (6), 21 – 36, [Text in Persian].
- Arab Khorasani, S., Ghiasvand, A. (2019). Maternal experience of separation; Research Foundation, *Social Psychological Studies of Women*, 15,(4), 7 – 38, [Text in Persian].
- Ayatollah, Z. (1996). Introduction of Research "Study of Legal Gaps in Child Rights" *.Journal Strategic Studies of Women*, 34 , 205 – 214 [Text in Persian].
- Bifulco, A., Jacobs, C., Bunn, A., Thomas, G. and Irving, K. (2008) The Attachment Style Interview (ASI): a support-based adult assessment tool for adoption and fostering practice. *Adoption and fostering*, 32(3), 33-45.
- Chaboki, A., & Zarean, M. (2018). *An Introduction to the Sociological Theories of the Family (Marriage, Divorce, and Childbearing)*. Tehran: Sociologists Publications: Methodologists Publications [Text in Persian].
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering*. University of California press.
- Dadkhah, N.; Asgari Khaneghah, A.; Baseri, A.; Miraskandari, F. (2020). Rental womb culture in Iranian society in Tehran, *Social Psychological Studies of Women*, 18 (2), 152-111 [Text in Persian].
- Emami Sigaroudi, A., Dehghan Nairi, N., Rahnavard, Z., Nouri Saeed, A. (2012). Qualitative research methodology: Phenomenology, *Comprehensive Nursing and Midwifery*, 22 (68), 63-56 [Text in Persian].
- Har'amli, M. (1987). *Details of Shiite means to study Sharia issues c 20*; Research: Mohammad Reza Al-Husseini Al-Jalali. Qom: Al-Bayt Institute, peace be upon them [Text in Persian].
- Harris, C. (2012). *The experiences of adoptive mothers: an interpretative phenomenological analysis* (Doctoral dissertation, University of East London).
- Hosseini, S. H. (2017). Oveysi Fardavi, Qasim; The Experience of Accepting Adoption as a Social Issue (Study of the Families of Spinal Cord Injured Veterans) *.Journal of Social Studies of Iran*, 12 (2), 4-27 [Text in Persian].
- Karmianuri, R. (1990). Infertility and Psychosocial Aspects. *Reproduction and Infertility Quarterly*, 1(2), 57-68, [Text in Persian].
- Khanjari Aliabadi, A. (2017). A Study of Adoption in Imami Jurisprudence and Subject Law of Iran. *Legal-Legal Quarterly of Qanun Yar*, 1(1), 11- 34 [Text in Persian].

- Latafati, R. (1996). The Manifestation of Maternal Love in French Literature. *Socio-Psychological Studies of Women (Women's Studies)*, 4 (3), 111-123, [Text in Persian].
- Masoumi Gorji, M. (2015). *Adoption and its Impact on Support for At-Risk Children: A Review Study*; 2nd National Congress of Child and Adolescent Psychology, With the support of Shahid Beheshti University, [Text in Persian].
- Mohebbi, S. F. ; Mohammadzadeh, Khalil Ali (2017). "Etiology of infertility" based on a systematic review of scientific-research articles, during the years 1378 to 1392 in Iran, *Journal of Medical Sciences, Islamic Azad University*, 26 (1), 1-15, [Text in Persian].
- Moradi, K. and Jamshidi, S. N.; (2014). *Jurisprudential rulings, legal adoption and its effects on family health*, National Conference on Iranian Family Challenges; With the support of Al-Zahra University, [Text in Persian].
- Nazari Tavakoli, S. & Nazari, S. (2017). Abrogation of the right of the legal guardian to marry the adopted child. *Journal of Studies of Islamic Jurisprudence and Law*, 9 (17), 301-316, (in Persian).
- Radan, F. (2019). Assessing attitudes toward adoption and social factors affecting it; *Bi-Quarterly Journal of Islam and Social Sciences*, 11 (22), 99- 120, [Text in Persian].
- Razaghi, R. (1996). *Abstract on Adoption*. Publisher: Publications of the General Department of Public Relations of the Welfare Organization. [Text in Persian].
- Razaghi, R., & Qapanchi, A. (2017). Screening for Adoption Applicants: Characteristics and Challenges). *Journal of Family Studies*, 52 (13), 485- 496, [Text in Persian].
- Rifatajah, M. (1998). *A reflection on the identity of Iranian women*. Publisher: University of Tehran, [Text in Persian].
- Roshan, M. et al. (2014). *Explaining the institution of adoption in Islam and Iran*. Sixth National Congress of Family Pathology [Text in Persian].
- Roshani, S.; Gharavi Naeini, N. and Bastani, S. (2020); Women's Narratives of Barriers to Peace in Marital Life, "Scientific Quarterly of Women and Family Studies", *Women's Research Institute*, 8 (3), 29- 74 [Text in Persian].
- Salehi, A. A., & Bagheri Motlagh, N. (2016); A Comparative Study of Adoption in the Legal System of Iran and France with an Approach to the Law on the Protection of Unaccompanied Children, approved in 1974. *Bi-Quarterly Journal of Jurisprudence and Family Law*, 21(64), 85-107, [Text in Persian].

- Sanei A.S., & Nikbakht Nasrabady, A.(2005). *Qualitative methodology in medical sciences*. Tehran: Farda Publication. [in Persian]
- Sargolzai, M.R. et al (2001). Sexual psychiatric disorders and depression in infertile women referred to Mashhad Infertility Treatment Center. *Fertility and Infertility Quarterly*, 2 (4), 46-51, [Text in Persian].
- Schweiger, W. and O'Brien, M. (2005). Special needs adoption: an ecological systems approach. *Family Relations*, 54, 512-522.
- Sepehr, H. (1991). Situation and Challenges about Adoption and Care of Children in Alternative Families. *Reproduction and Infertility Quarterly*, 2 (4), 60-6, [Text in Persian].
- Shariati Nasab, S. (2017). *Adoption; Introduction*. Tehran: Shahr-e-Danesh Institute for Legal Studies and Research, [Text in Persian].
- Turco, F. (2021). To be Mother or not? Cultural Models of Motherhood and Their Meaning Effects on Gendered Representations. *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*, 1-14.
- Zargoosh Nasab, A. J., Bagheri, P. (2019). Analysis of Adoption in the Legal System of Islam, England and America. *Journal of Comparative Research of Islamic and Western Law*. 6 (19), 86-59, [Text in Persian].
- Zoulam, A. (1995). Reflection on the concept of challenge; The word challenge in Iranian social and cultural literature. *Zamaneh monthly*, 4 (34), 34-37, [Text in Persian].

نویسندگان

elghafari88@gmail.com

الهام غفاری

ایشان دانشجوی دکتری رشته مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام در دانشگاه ادیان و مذاهب هستند و در حوزه زن و خانواده فعالیت دارند.

m.zarean@alzahra.ac.ir

منصوره زارعان

ایشان فارغ‌التحصیل از دانشگاه علامه طباطبایی (ره) در رشته جامعه‌شناسی فرهنگی و عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا (س)، پژوهشکده زنان، گروه مطالعات اجتماعی و توسعه هستند و بیشتر در زمینه زن و خانواده تحقیق می‌کنند.

